

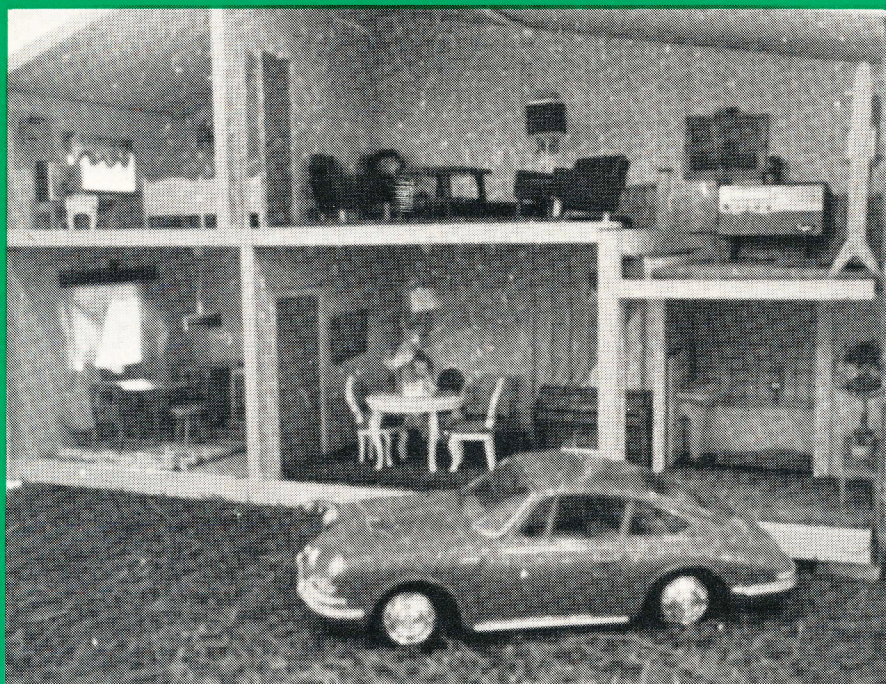
vi människor

SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUNDS TIDNING

Nr 1/77

Årgång 29

Kr. 5:—

Leva för att bo
eller bo för att leva
Om småhus, kollektivhus, förorter

VIETNAMTAL AV SARA LIDMAN

vi människor

Nr 1 1977 Årg. 29

VI MÄNSKOR

Adolf Fredriks Kyrkogata 12,

Box 3120, 103 62 Sthlm

Tel: 08/20 37 56

Månd—fred kl 10—14

Redaktör

LOUISE WALDEN

Medredaktör

i detta nummer:

Harriet Clayhills

Redaktionskommitté

Eva Palmaer Katja Waldén Har-

riet Clayhills Vivan Nyström

Bodil Österlund Gunilla Myrberg

Ansvarig utgivare

VALBORG SVENSSON

Layout Bodil Österlund

Annonser Erik Winnå

Utkommer med 6 nr per år

Prenumeration 30 kr helår

Postgiro 5 13 23 - 4

Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB

Borås 1977

innehåll i detta nummer

Eva Palmaer: Ledare	3	Gunilla Lundahl: Förut bod-	
Att leva för att bo — eller bo		de vi i huset... Berättelsen	
för att leva	4	om ett kollektivhus döds-	
Inga-Lisa Sangregorio: Bo-		kamp	22
staden — mål eller medel? ..	6	Harriet Clayhills: Hur gick	
Katja Waldén: Återerövra		det för dom andra?	25
staden	12	YK-huset — kollektiv-	
Kerstin Känekull: Förlo-		huset som lever	26
rade förorter	14	Alternativa kvinnobilder i	
Katja Waldén: Förortsliv:		film. Kinna Walla.	28
Familjen, hemmet — och		SKV-nytt: Sara Lidman:	
resorna bort	18	Vietnam — ditt folk visar	
Harriet Clayhills: Kollek-		vägen	30
tivet, det är livet eller ett		Aktuellt	34
litet helsike?	21	För Indokinas kvinnor och	
		barn	37

nästa nummer 2/77:

utkommer till 1 maj. Det är det femte i vår "generations-serie" och handlar om ATT VARA BARN — ATT VARA FÖRALDER I SVERIGE IDAG.

det här kan du köpa från oss:

Vi människors generationsserie
"ett stycke svensk kvinnohistoria"
Hittills utkomna: 5—6/74: Nu vill vi återknyta banden. Om de äldre kvinnornas liv och arbete, 3:—.
5—6/75: Kvinnor mellan 40 och 55. Myterna och verkligheten. 2/76: Mödrar och döttrar. Om tonårsflickor 4:—, 5—6/76: Kvinnor kring 30. De många kravens och möjligheternas tid. 6:— **PAKET-PRIS FÖR ALLA NUMREN 15:—.**

Studiematerial:
KÄNDA OCH OKÄNDA KVINNOR
ett studiepaket med artiklar om bl a Kollontay, Zetkin, Kata Dalström, Ellen Key. I paketet ingår också "mormorsnumret", nr 5—6/74. PRIS 15:—, särtrycket separat 12:—.
Under förberedelse: studiepaket om kvinnokultur

KVINNOBILDER
Sextio kvinnor berättar om liv och arbete, bekymmer och glädjeämnen. En bok utgiven av Ordfront, SKV och Grupp 8. Passar utmärkt som litteratur till studiepaketet KÄNDA OCH OKÄNDA KVINNOR. PRIS 12:—.

OM DU INTE REDAN HAR PRENUMERERAT FÖR 1977 GÖR DET NU MED BIFOGADE INBETALNINGSKORT
— det är dyrt att skicka påminnelsebrev och dyrare blir det efter 1 mars då portot höjs — hjälp oss spara in den kostnaden genom att betala utan påminnelse...

Vill du veta mer om SKV
SVENSKA KVINNORS VÄNSTERFÖRBUND
— se då omslagets tredje sida, sid. 39

Alexandra Kollontay

— bolsjeviken

Intresset för Alexandra Kollontay är i stadigt stigande. Hennes böcker kommer i nya upplagor och läses av nya generationer. Det har varit intressanta artiklar i dagspressen, Sveriges Radio hade nyligen ett par Kollontayprogram, in- och utländska TV-program har aviserats.

Det är huvudsakligen hennes böcker i kvinnofrågor och hennes banbrytande insatser på det område som behandlas. I någon mån behandlas även hennes roll i den s k arbetaroppositionen (1920—1921).

Hennes skrifter talar för sig själva, men bilden av hennes politik och hennes personlighet känner man inte igen.

Det är något konstigt med den här informationen. Det är något som inte stämmer. Vi är ganska många som känt och träffat Alexandra Kollontay under flera år. Hon var Sovjetunionens sändebud i Sverige 1930—1945 och sedan hon kommit till Moskva och till sin död 1952 tog hon alltid emot sina många svenska vänner.

Hon var sannerligen ingen vanlig diplomat. Hon var för det första mycket skickligare än de flesta, hon knöt kontakter i alla läger. Hennes insatser för freden mellan Finland och Sovjetunionen var avgörande. Hon hade tid för de många vännerna inom kvinnorörelsen särskilt SKV och arbetarrörelsen.

Hon var oerhört stolt över sovjetkvinnorna. Hon talade ofta och länge om deras framgångar. Den besvikelse över utvecklingen i den socialistiska världen, som hon borde känt om de nutida Kollontay-specialisterna hade rätt, hörde man aldrig ett ord av.

Alexandra Kollontay var revolutionär, hon var bolsjevik, hon var obrottsligt lojal mot sitt parti. Hennes oerhörda arbete för kvinnorna måste ses ur det perspektivet.

Hon samarbetade med Lenin och Krupskaja från 1908 till Lenins död. Det har sagts att Lenin inte skulle förstätt Alexandra. Lenin — berömd för sin förmåga att lyssna — skulle inte "förstätt" en av sina närmaste medarbetare? Det låter föga troligt.

Man påstår ideligen att Lenin skulle angripit Kollontay när han i ett samtal med Clara Zetkin kritiserar vad han kallar vattenglasteorin. Lenin vänder sig mot den sexuella förvirringen, särskilt i Tyskland men även i revolutionens Ryssland. "Visserligen är jag långtifrån någon dyster asket, men ungdomens nya sexualliv — ibland också ålderdomens — tycks mig ofta vara rent borgerligt, en utbyggnad av den gamla borgerliga bordellen. Med kärlekens frihet har det ingenting alls att göra, så som vi kommunister fattar begreppet. Säkert känner ni till den storartade teorin, att i ett kommunistiskt samhälle tillfredsställs den sexuella åtrån och kärleksbehovet lika enkelt och självklart som man 'dricker ett glas vatten'." — "Javisst, törst måste släckas! Men inte brukar väl en normal människa under normala förhållanden lägga sig ner i gatsmutsen och dricka ur en vattenpöl? Eller ens ur ett glas som har blivit solkigt längs kanten av många läppar?"

Den "vattenglasteorin" som Lenin utdömde är ju verkligen inte Alexandras. Att Lenin skulle missuppfattat sin gamla kamrat och medarbetare kapitalt är naturligtvis orimligt.

Den kärlek Alexandra Kollontay tror skall komma i det kommunistiska samhället är något helt annat än allmän löslighet och trång familjeegoism, men det kommunistiska samhället har ännu inte byggts. — Hittills har utvecklingen inte nått därhän. Där man bygger socialism, i Sovjetunionen, folkdemokratierna, Kina, Vietnam, Cuba spelar familjen en stor roll. Hur framtiden i det kommunistiska samhället blir är kanske inte vår sak att sia om.

Alexandra hörde till ledarna för den s k arbetaroppositionen som framträdde på tionde partikongressen 1921. Där kritiserades hon skarpt av Lenin, men aldrig när det gällde kvinnofrågorna. Mellan Lenin, Clara Zetkin och Kollontay rådde enighet.

Den nya sovjetstaten antog genast lagar för jämställdhet mellan könen och rätt till arbete för både män och kvinnor. Kvinnans yrkesarbete var ju en hörnsten hos Alexandra Kollontay, hon insåg tidigt att egna inkomster var krav nummer 1 för kvinnorna. — Trots hungersnöd och nästan ofattliga ekonomiska problem satte man igång med att bygga daghem, skolor, bospisningar genast efter revolutionen. Man ville frigöra kvinnorna från det förtryck och den förnedring de led under.

När Alexandra Kollontay utvisades ur Sverige 1914 var det för en flammande artikel mot kriget, publicerad av Zeta Höglund i Stormklockan. Hennes förtvivlan över andra internationalens svek vid krigsutbrottet nästan knäckte henne.

Kvinnofrågorna, kampen för freden och socialismen, det var ett hos Alexandra Kollontay. När hon som sändebud kämpade för freden, mot nazismen, för socialismen var det alltså en kamp för kvinnorna.

SKV hedrar hennes minne genom att ha hennes bild på sitt medlemskort för 1977. Vi hyllar kvinnokampen och fredskampen i år när kampen för fred och avspänning är viktigare och mer brännande än någonsin.

E.P.

Att leva för att bo — eller bo för att leva

När vi diskuterade uppläggningen av det här numret lät vi frågan gå runt: hur bor du? Hur vill du bo? Vi var ett 10-tal kvinnor i olika åldrar och livssituationer: samboende och ensamboende, med och utan små, större och vuxna barn. Vi bodde i innerstad, förort, småhus, villa. Alla jobbade.

Ur svaren kom ungefär den här minsta gemensamma nämnaren: vi vill bo så att vi kan ha ett fungerande samspel mellan arbete, fritid och samhällsengagemang, möjlighet till ensamhet och möjlighet till gemenskap, samvaro med barn och vuxna i olika åldrar.

Det låter som rätt allmänmänskliga behov. Men tittar vi på boendet idag framstår de snarast som exklusiva.

I det förindustriella och tom i det tidiga industriella samhället var det inga oförenliga behov. Nära bostaden fanns allt det andra: arbetet,

naturen, arbetskamraterna, släkten. (samt naturligtvis: trångboddheten, smutsen, det tunga hushållsarbetet).

I det industrialiserade samhället splittrades allt detta upp. Tiden delades i arbetstid och en växande fritid. Arbete och bostad skildes åt med allt längre avstånd. Släkt, vänner, arbetskamrater fanns alla på olika håll. Det innebar uppsplittring men också dynamik: en större rörlighet, en större chans att bryta det tidigare samhällets statiska mönster, där ens liv bestämdes av ens klass och kön redan innan man fötts.

Många kvinnor lever idag i gränslandet mellan de två världarna, mellan den "hela" men begränsade och den "dynamiska" men uppsplittrade. Kan våra dubbla erfarenheter användas för att formulera ett sätt att bo så att vi också hinner leva? Bostaden är en del av vårt liv — men vårt liv är så mycket annat: arbete, sam-

varo, samhälle. Och våra liv är inte oföränderliga. Behoven ser olika ut när man är ensamstående, när man har små barn, när man har vuxna barn. Livet slutar inte med man och två barn i skolåldern, som det kan tyckas när man ser på planeringen.

På ett spöklikt sätt bekräftas gång på gång Rita Liljeströms tes att det är de ojämlika männen som planerar vårt samhälle — de jämlika har inte tid. Än mindre kvinnorna. Bland arkitekterna sällas automatiskt majoriteten av kvinnor ut därför att planeringsjobbet är så upplagt att det kräver totalinsatser av tid och krafter. Dom som har möjlighet att satsa så totalt är dom som lever längst från den verklighet de flesta befinner sig i.

Kvinnor och barn är de som bor "mest", har några kvinnliga arkitekter sagt när de i Arkitekttidningen tagit upp hur

Alternativet villan — jovisst, om man väljer boendet som livsform och är beredd att betala priset i form av tex isolering från sociala sammanhang, ekonomisk bundenhet...

bostadsplaneringen ska se ut för att ge "livsrum åt tjejer". Behoven hos dom som bor "mest" borde väga tyngst i utformningen av boendet. Det är en uppgift för kvinnorörelsen att formulera de behoven och fungera som pådrivare och stöd. Grupp 8 har i ett utomordentligt remissvar till bostadsutredningen hävdade att kvinnorörelsens uppgift är att uppmärksamma sådana tendenser som på sikt missgynnar kvinnorna som grupp. Bostadspolitiken är full av sådana tendenser — och utan tendenser i annan riktning. Grupp 8 formulerar tre huvudkrav i sitt yttrande: 1. Bostadspolitiken bör utgå från den förändrade familjesituationen och inte fortsätta att som tänkt målgrupp ha en familj som snart inte längre existerar. 2. Bostadspolitiken bör motverka, inte som idag aktivt främja, bostadssegregationen. 3. Bostadspolitiken bör ta konsekvenserna av den växande medvetenheten om resursernas knapphet och aktivt medverka till ett mindre slösaktigt sätt att leva. Allt detta är väl förenligt med kollektiva lösningar.

I det här numret tar vi upp olika idéer kring boendet. Polerna utgörs av småhuset som idén om den privatiserade människan och kollektivhuset som idén om den samhälleliga människan. Däremellan: staden som fungerande tätortsmiljö och förorterna som verklighetens boendemiljö för många. Skall kvinnofrigörelsen bli en realitet måste den få fysiska förtecken i form av förändrad boendepolitik (och trafikpolitik och arbetsmarknadspolitik och...) Annars hänger en aldrig så "jämsställd" familjepolitik i luften. Att vi idag kanske är en minoritet som vill bo i kollektiva former är inget argument. Någonstans måste alternativen och förebilderna finnas. Synliga.

LW

Alternativet kollektivet — jovisst, om det bara fanns.

Foto: Anette Åberg.

Alternativet förorten — jovisst, om man inte ska leva där. Var vi sanningen närmare när vi talade om sovstäder?

Foto: Grupp 5

Inga-Lisa Sangregorio:

Bostaden — mål eller medel?

Småhusen utgör idag ca 70% av de nybyggda bostäderna. Vilka mönster i fråga om liv och livsinnehåll bygger vi nu in i planeringen? Och vilka konsekvenser får det för kvinnorna, som enligt EG-experten Evelyne Sullerot alltid missgynnas av individualismen och det privata ägandet?

För några år sedan läste jag Betty Friedans underbara uppgörelse med the American Way of Life i boken "Den feminina mystiken". Betty Friedan berättar om den skickliga kampanj för att få de amerikanska kvinnorna att återvända till hemmet som sattes i gång efter kriget. Då kom soldaterna hem och behövde de jobb som under tiden hade besatts av kvinnor, och då förestod, trodde man, den svåra omställningen från krigsekonomi till fredsekonomi. Man fruktade en klassisk efterkrigsdepression och insåg vikten av att öka konsumtionen av industrins produkter.

För att bli en god konsument behöver man emellertid gott om tid, och här fick kvinnorna en huvuduppgift: de blev konsumenter på heltid. En massiv kampanj sattes i gång i massmedierna. Veckotidningarna och reklamen inpräntade att en Riktig Kvinna's huvuduppgift var att sköta hem och barn. För att inte de många välutbildade kvinnorna skulle känna sig alltför frustrerade insisterade man

på hur svår och kvalificerad husmoderns uppgift i själva verket var.

Resultatet lät inte vänta på sig. Antalet kvinnor inom den högre utbildningen sjönk, men i gengäld blev det en drastisk ökning av nativiteten. På femtiotalet låg födelsetalen i USA högre än i Indien. Samtidigt skedde det en väldig utflyttning till de nya villaförorter som växte upp runt de större städerna.

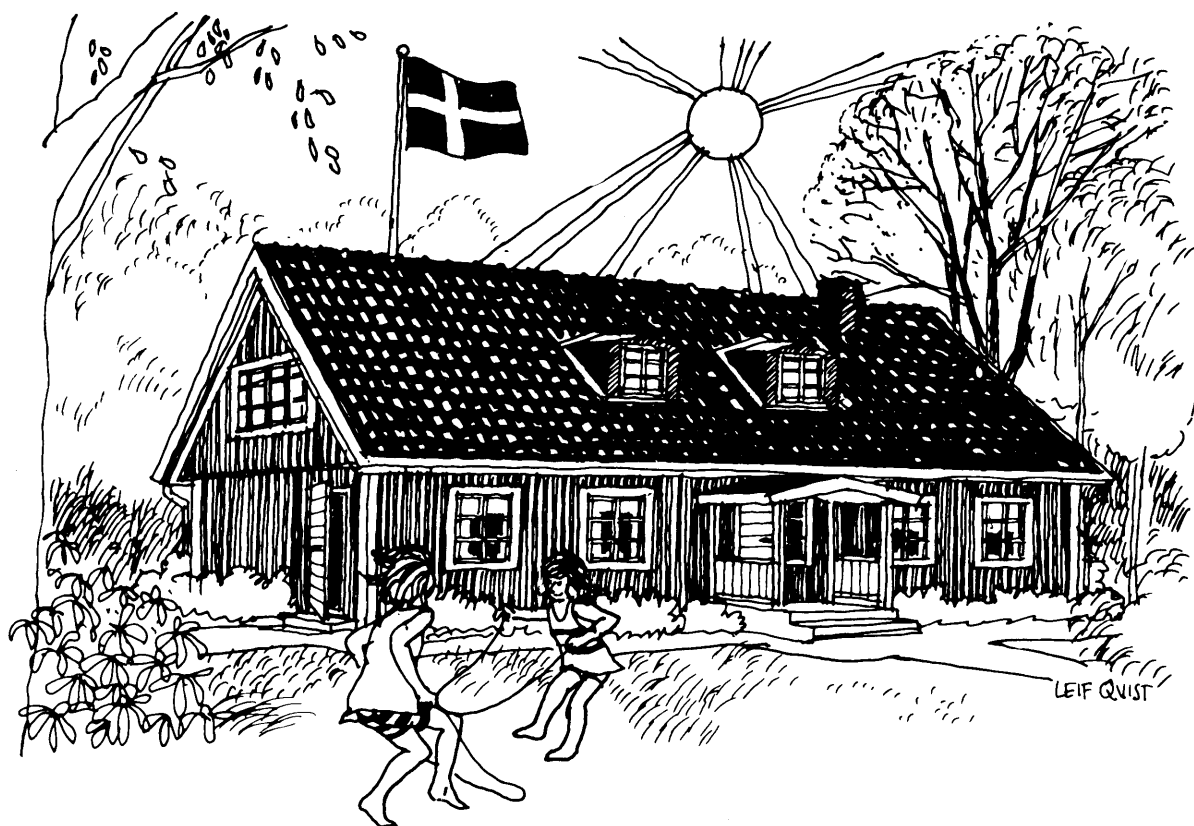
Dessa utspridda villastäder har antagligen mer än något annat bidragit till att låsa fast de amerikanska kvinnorna — som ju länge låg före Europas kvinnor — i en föråldrad hemmafruroll. Betty Friedan ger i sin bok många roande men i grunden tragiska exempel på hur välutbildade friska kvinnor lyckas hålla sig sysselsatta på heltid med att fungera som chaufförer åt man och barn, trädgårdsmästare, fastighetsskötare, hus-hållsmaskinövervakare — och framför allt som *konsumenter* av alla de prylar och produkter som en perfekt husmor enligt reklamens hjärntvätt måste äga och använda.

Sådana bostäder kan kanske verka avundsvärda när man ser dem isolerade, varje hus för sig, men det är just det man måste lära sig att inte göra. Ty när villadrommen förverkligas i stor skala blir den lätt en mardröm. Det blir inte bara en kvantitativ utan också en kvalitativ förändring: bostäderna börjar fungera som fängelser — lyxfängelser visserligen, men

ändå fängelser — för kvinnor och barn. Genom att välja en sådan bostad, ett sådant bostadsområde, skär man i själva verket effektivt bort de flesta andra valmöjligheter. Boendet blir till ett heltidsjobb och ett självändamål. — Jag bor, alltså är jag till.

Onda cirklar

När man på det här sättet plockar ut vissa bitar av verkligheten och renodlar dem riskerar man att bli missförstådd. Jag menar inte att det finns ett enkelt orsakssamband mellan könsroller och stadsplanering. Kvinnans situation beror naturligtvis inte bara eller ens huvudsakligen på hur städerna och bostäderna är organiserade, och än mindre kan man säga att den medvetna avsikten med stadsplaneringen har varit att binda kvinnorna vid hemmet. Så enkla konspirationsteorier är jag inte hemfallen åt! Vad man däremot kan säga är att kvinnornas situation och stadsplaneringen, både på mikroplanet och på makroplanet, påverkar varandra. Eftersom kvinnorna — bland annat på grund av den irrationella samhällsplaneringen — fortfarande är handikappade inom yrkesliv och politik och nästan aldrig når några beslutsposter, så blir det möjligt att fortsätta att planera våra bostadsområden och våra städer på ett sätt som garanterar att kvinnorna även i fortsättningen förblir handikappade. Det är en av dessa eviga onda cirklar som vi kvinnor sitter fast i.

Privatägandet missgynnar kvinnorna!

En av kvinnorörelsens viktigaste uppgifter är att på ett tidigt stadium slå larm om tendenser som kan väntas påverka kvinnans situation i negativ riktning. Och för kvinnorörelsen är och måste det vara en självklarhet att varje förändring som gör kvinnan ännu mer beroende, ännu mer bunden, ännu mer osjälvständig än vad hon är i dag är en negativ förändring. Det gäller även om den utsagda avsikten är att förbättra kvinnornas situation! Sådana i grunden negativa "reformer" är till exempel hemmafrulön och de flesta särbestämmelser på arbetsmarknaden.

En av dem som starkast betonat hur viktigt det är att vara på sin vakt inför sådana tendenser är den franska sociologen Evelyne Sullerot.

Hon är så vitt jag vet den enda som har försökt sig på vågstycket att systematiskt katalogisera faktorer som på längre sikt gynnar respektive missgynnar kvinnorna som grupp. Hon är mycket noga med att det gäller kvinnorna *som grupp*: enstaka individers lycka eller olycka är i det perspektivet ointressanta.

Evelyne Sullerot är för övrigt en mycket etablerad person. Hon är eller har åtminstone varit EG-kommissionens expert på kvinnofrågor (även om hennes rapport om kvinnornas ställning i EG omsorgsfullt förtegs), och hon har även varit inbjuden till Stockholm av den svenska regeringen. Inte minst därför tycker jag det är ganska uppseendeväckande att hon efter en genomgång av kvinnornas situation i olika samhällen och under olika historiska skeden kommer fram till att kvinnorna som grupp gynnas

av "alla kollektivistiska system eller system och samhällen där ekonomin inte är baserad på privat ägande". Däremot missgynnas kvinnorna, hävdar hon, av "individualismen och dess ekonomiska följd: privat ägande och enskild företagsamhet" och av "det kapitalistiska systemet framför allt i två av dess effekter, nämligen arbetslösheten eller blotta skräcken för arbetslöshet" och "nödvändigheten av att öka konsumtionen, att betrakta konsumtionen som något gott i sig".

Som vi redan sett var det just dessa två sidor hos kapitalismen — arbetslösheten eller blotta skräcken för arbetslöshet och nödvändigheten av att öka konsumtionen — som drev tillbaka de amerikanska kvinnorna till hemmen efter kriget och rent objektivt bidrog till att försämra deras situation.

Det som däremot skulle

gynna kvinnorna är vad Sullerot kallar kollektivistiska system och överhuvudtaget kollektiva lösningar, även inom det nuvarande systemets ram. Vem skulle till exempel vinna mest på en snabb och bekväm kollektivtrafik? Kvinnorna. Det är dom som åker kollektivt. Vem skulle vinna på rationella kollektiva lösningar av hushållsarbetet? På mer och bättre kollektiv barntillsyn? På punkt efter punkt kan man konstatera att kollektiva lösningar faktiskt skulle gynna kvinnorna som grupp. Och inte bara kvinnorna utan alla svaga och missgynnade grupper: barnen, de gamla, de handikappade, de lågavlönade.

Jag tror det är viktigt att vi inte ser sex timmars arbetsdag som en ersättning för sådana kollektiva lösningar. Naturligtvis är jag inte motståndare till sextimmarsdagen, men jag tror vi måste vara på vår vakt mot dess negativa följder. Kommer sextimmarsdagen till exempel att göra det möjligt för människor att i den gröna vågens efterföljd bosätta sig ännu längre från arbetsplatserna än i dag? Det är också fel att se sextimmarsdagen som ett speciellt kvinnokrav. Om yrkesarbetande kvinnor med barn har den i särklass längsta arbetsdagen — och det har de — så beror det inte på att de har längre arbetsdag utanför hemmet — för det har de inte — utan på att de har längre arbetsdag i hemmet eller åtminstone i anknytning till hemmet. Det är först och främst den delen av arbetsdagen som måste kortas ner, anser jag.

Den försvunna kollektividen

Evelyne Sullerot berättar i sin bok om framtiden — eller rättare om olika tänkbara framtider — att hon gått ut och frågat ett antal unga flickor hur

de skulle vilja bo. Till hennes förvåning nämnde flera av dem kibbutzen. Det var medvetna och yrkesinriktade flickor som var inställda på att ha både kvalificerade yrken och barn och som var klarsynta nog att inse att endast någon form av kollektivt boende skulle göra den kombina-

FOTO: MARIE NILSSON

tionen både möjlig och dräglig. Att de inte kunde hitta något bättre exempel än kibbutzen är inte så konstigt. Det finns ju nästan inga.

Nej, det finns nästan inga bra kollektiva exempel, och det är just det som är så sorgligt. På 30-talet hade vi en vital kollektivhusdebatt som drevs av bland andra Alva Myrdal, och som åtminstone resulterade i ett par kollektivhus. Sen dess har inte mycket hänt, och Alva Myrdal har för övrigt själv uttryckt sin besvikelse över socialdemokratins svek på detta område. I en intervju i Aftonbladet har hon avslöjat att det avsnitt av socialdemokraternas sk jämlikhetsrapport 1968 som skulle behandla bostadspolitiken blev utsatt för sådana censuringrepp att hon — som då satt ordförande i partiets jämlikhetsgrupp — föredrog att dra tillbaka kapitlet.

Och nu, på 70-talet, krossas de sista resterna av kollektivt boende. Hösten 1976

stängdes matsalarna i de sista fungerande svenska kollektivhusen. De boende, som protesterade mot stängningen, erbjöds som ersättning var sin frysbox!

Ändå finns det i dag mycket starkare skäl att satsa på kollektiva boendeformer än på 30-talet. Då arbetade ungefär 10 procent av de gifta kvinnorna utanför hemmet, nu mer än 50 procent. Hushållet blir allt mindre: en- och tvåpersonshushållen växer i antal och utgör nu majoriteten av alla hushåll. Andelen pensionärer ökar: det är en stor grupp som också har behov av kollektiv service och av sällskap och gemenskap med andra människor. Men trots att de hushåll där det finns en hemarbetande vuxen blir allt sällsyntare, så planeras alla bostäder och bostadsområden i grund och botten som om det skulle finnas en liten mamma med rutigt förkläde och nybakta bullar i varje kök. Det gäller inte alls bara småhusen, även om det där blir särskilt tydligt, utan även lägenheterna i flerbildshus.

Utvecklingen går åt fel håll

Tyvärr tyder allt på att den utveckling vi nu har på bostadsmarknaden i Sverige kommer att fortsätta och att göra det ännu svårare att befria sig från det irrationella lilla hushållets järngrepp.

Jag ska mycket kort skissera bakgrunden till vad som just nu händer på bostadsmarknaden i Sverige. — Ända fram till slutet av 60-talet hade vi en svår bostadsbrist, särskilt i storstäderna. Bostadskoerna blev en alltmer besvärande politisk fråga, och i mitten av 60-talet lanserade regeringen det sk miljonprogrammet. En miljon bostäder skulle byggas på tio år. Och den miljonen har faktiskt byggts, med råge.

Under dessa tio år har emel-

lertid en del saker hänt. Inflyttningen till storstäderna har avstannat, och invandringen har minskat kraftigt. Detta i kombination med de höga hyrorna har gjort att det för första gången på många år finns tomma lägenheter även i storstäderna.

I den situationen har bostadsbyggandet givetvis minskat men också ändrat karaktär. Småhusen (enfamiljshusen), som tidigare utgjorde ungefär 30 procent av de nybyggda bostäderna, utgör nu ungefär 70 procent. Eftersom lägenheterna i småhusen i genomsnitt är större än lägenheterna i flerfamiljshus kan man räkna med att fyra femtedelar av de rumsheter som byggs nu ligger i småhus. Paradoxalt nog ligger de flesta av de här enfamiljshusen i storstadsområdena, där ju enfamiljshuset av flera skäl är en sällsynt olämplig boendeform. Med motiveringen att "folk vill bo i småhus" rullar man nu ut småhusmattorna i allt vidare ringar runt våra städer. Byggherrar och borgerliga kommunalpolitiker hänvisar triumferande till de många tomma lägenheterna och de långa småhusköerna.

Varför har det blivit så här?

Varför har det då blivit så här, och vilka konsekvenser kan det få? — En viktig förklaring som jag tror att man inte får förtiga är att en del av de nya bostadsområdena med flerfamiljshus som byggts under "rekordåren" faktiskt är oerhört trista och fantasilösa. Man har byggt på ett sätt som tog större hänsyn till byggföretagens maskinpark och krav på en "rationell" stordrift än till de människor som skulle bo där. Det är bara alltför tydligt att de områdena inte var avsedda för de politiker, byggmästare och arkitekter som planerat och genomfört dem. Där skulle arbetarna bo, de människor

som måst flytta till storstäderna från Finland och Jugoslavien eller från den svenska glesbygden, och där placerade man dem som sanerats bort från innerstäderna när man rev för att få plats för banker och varuhus.

Många av dessa nya områden har fått den tätare bebyggelsens nackdelar utan att egentligen få så många av dess fördelar, och det har knappast blivit bättre av att man sedan brett ut radhus- och villabebyggelse runt om, så att höghusfolket sett sina grönområden förvandlas till inhägnade små villaträdgårdar. Att svenska småhusområden ännu inte är lika avskräckande som de amerikanska beror bland annat på att de kunnat åka snålskjuts på den tätare bebyggelsen som gett underlag för service och kommunikationer.

"kvinnorna som grupp gynnas av alla kollektivistiska system eller system och samhällen där ekonomin inte är baserad på privat ägande."

Tyvärr har den kritik som riktats mot flerfamiljshusen varit ytlig och okunnig och i många fall tjänat tvivelaktiga politiska intressen. Man kan om man vill vara elak sammanfatta den så här: "Usch vad det är fullt med höghus och betong! Om vi bara bygger småhus i stället så blir alla lyckliga och barnens intelligenskvot stiger."

För byggföretagen var detta naturligtvis gefundenes Fresen. Antagligen ligger de bakom den väldiga massmediakampanjen om lyckan att bo i eget hus. De ligger i varje fall bakom de opinionsun-

dersökningar som med förkrossande siffror visar att folk vill bo i småhus. De undersökningarna har gått till ungefär så här: man gick ut och frågade folk hur de helst ville bo och hade med sig bilder av bostäder. Man visade till exempel ett riktigt läskigt höghus och en gullig villa med lummig trädgård, och så frågade man: "Vill ni helst bo i det här fjortonvåningshuset för 800 kronor i månaden eller i den här villan för 600 kronor i månaden", varvid folk naturligt nog svarade att då ville de hellre bo i villan. Varpå allt bearbetades statistiskt och serverades i tabeller som skrämde livet ur de politiker som till äventyrs skulle ha velat ändra på de nuvarande skattereglerna.

Nu menar jag inte att det inte skulle finnas en verklig önskan hos många att bo i småhus. Drömmen om ett eget hus, om att kunna gå en sväng runt huset på kvällen, påta ett tag i trädgården, hissa falgga på sin ängandes flaggstång — den drömmen är förvisso djupt rotad hos många svenskar. Men den drömmen har exploaterats på ett skamligt sätt av dem som har ekonomiska och politiska intressen av att hålla den vid liv, och ingen har talat om vad den drömmen egentligen kostar och hur omöjligt det är att förverkliga den i stor skala utan orimliga offer av de många i form av tid, pengar och minskade valmöjligheter.

Stora pengar i småhusbyggande

Att byggföretagen varit och är så angelägna att bevara de fördelaktiga förutsättningarna för privat husägande är inte så konstigt. För det första måste de ju skaffa sig en ny marknad när det blir avsättningssvårigheter för bostäder i flerfamiljshus. Idealet för dem skulle naturligtvis vara att lyckas förvandla

även bostaden till en slit-och-släng-vara, där förra årets modeller inte längre är gångbara. Och för det andra ligger det stora pengar i småhusbyggande. Man bygger för en köpstark publik, och denna köpstarka publik vet dessutom att den som i dag köper ett småhus aldrig behöver betala vad det verkligen kostar och är följaktligen inte särskilt prismedveten. Allt går att sälja till nästan vilket pris som helst. Följden är att priserna stigit våldsamt och förlorat all anknytning till produktionskostnaderna. Jag har klippt en annons ur Dagens Nyheter som antyder vad det handlar om. Det är några högst ordinära småhus i Täby kommun, närmare två mil från Stockholm. "Verkligen något att satsa på", utropar säljaren. "År 1950 hade priset troligen varit 75 000. 1990 är priset troligen uppåt 1 000 000. NU 1975 varierar priserna mellan 410 000 och 425 000. Och med god finansiering. 40 000 kan räcka som Er egen kontantinsats."

Att människor överhuvudtaget kan köpa hus till de priserna beror på de absurda skattereglerna i kombination med inflationen. Den som köper ett sådant hus betalar inte alls själv vad det verkligen kostar: det får andra människor göra. Med nuvarande inflation, som ju inte visar något tecken på att avstanna, kan man räkna med att lånen halveras i reellt penningvärde på fem eller sex år. Lånar man som i det här fallet 380 000 kronor och placerar lånen i ett värdesäkert objekt — och det är ju nästan alltid ett hus i ett storstadsområde — så kan man alltså räkna med att under en femårsperiod göra sig en arbetsfri förtjänst på 190 000 kronor på inflationen. Den förtjänsten får bland annat småspararna och pensionsfonderarna betala. Under tiden har man rätt att dra

av räntorna på lånen från sin inkomst och kan därmed sänka sin skatt ordentligt. Den som har råd att bo i ett sådant hus har minst 60 % marginalskatt. I praktiken kan man säga att 60 % av kapitalkostnaderna betalas av stat och kommun, alltså i realiteten av andra skattebetalare. Till detta kommer andra förmåner: den som "äger" sin bostad eller rättare har lånen skrivna på sig själv får tex förmånligare bostadstillägg än andra. Dessutom förekommer omfattande dolda subventioner från kommunernas sida, som det är svårt att nagla fast i kronor och ören. Det är under alla förhållanden klart att den glesare bebyggelsen inte betalar sina egna anläggnings- och driftkostnader, tex vägar, vatten och avlopp, skolbussar, sophämtning, postgång osv.

Räknar man samman alla dessa direkta och indirekta

”**Är det faktiskt inte så att småhusidealet på något sätt är oupplösligt knutet till ett annat förlegat ideal, hemmafruidealet?**”

subventioner står det helt klart att *de största bostadssubventionerna i Sverige går till de minst behövande i befolkningen*, nämligen villaägarna. Dessa subventioner är dessutom omvänt proportionella till behovet, dvs subventionen är större ju högre inkomst och ju dyrare bostad vederbörande har.

Småhusvågen strider mot andra ideal

I själva verket strider den småhusvåg som nu väller fram över Sverige mot många av de ideal som vi annars åt-

minstone i ord bekänner oss till.

● Vi talar om jämlikhet — men låter de största bostadssubventionerna gå till de minst behövande, samtidigt som vi därigenom driver fram en hård och snabb segregation av våra bostadsområden.

● Vi talar om sparsamhet med jordens resurser, med energin — men bygger nu stora energikrävande villor på den bästa åkerjorden. Dessa vidriga mexitengelvillor med dubbelgarage som brer ut sig på den feta skånska myllan! Det är lätt att bygga där — man bara plöjer ner rör och ledningar — och det går fort att ta bilen in till Malmö och arbetsplatserna på de många motorvägar som nu kräver allt större delar av Skåne. Naturligtvis skulle det vara mycket rimligare om folk fick hundratusen för att låta bli att bygga sådana hus än för att bygga dem!

● Man talar om längtan till naturen — men förstör i rask takt så mycket som möjligt av denna natur genom att stycka upp den i tomter och bygga hus på dem. — Jag hittade nyligen en liten dikt som egentligen handlar om hur man förstörde Stockholms skärgård på 30-talet men som passar bra in på den nuvarande småhusvågen:

"Sen man börjat återvända till naturen, som det heter, tog naturen själv en ända mellan villor och staketer."

● Och vi talar om en framtid där det är självklart att kvinnorna arbetar och deltar i samhällslivet — men koncentrerar samtidigt nästan alla resurser på att bygga en massa enfamiljsburar som kommer att göra det ännu svårare än i dag för kvinnorna att komma loss. Vem är den egentligen avsedd för, denna stora arbetskrävande bostad,

långt från arbetsplatserna, med dålig service och dåliga allmänna kommunikationer? Är den ens så bra för barnfamiljerna som man påstår? Vilka barnfamiljer? De där båda föräldrarna arbetar och barnen är på daghem och sedan i skolan och på fritidshem? Är det faktiskt inte så att småhusidealet på något sätt är oupplösligt knutet till ett annat förlegat ideal, hemmafruidealet?

Den idealiske konsumenten

Det är naturligtvis ingen tillfällighet att det är de konservativa politiska krafterna som hårdast drivit propagandan för det privatägda enfamiljshuset som den idealiska bostaden. Det är samma krafter som vill bevara den traditionella kärnfamiljen med mannen som huvudförsörjare och kvinnan som i första hand maka och mor, och med barnen hjälplöst utlämnade åt den familj där de råkat födas och denna familjs ekonomiska, sociala och kulturella villkor.

Villaägaren är den idealiske medborgaren i ett kapitalistiskt samhälle, *konsumenten* nummer ett. Han har stora utrymmen och behöver många prylar. Samtidigt är han hårt bunden till det bestående samhället: alla hans privilegier förutsätter ju att han inte gör uppror! Han *måste* arbeta och ha hög inkomst — annars kan han ju inte göra några ränteavdrag. Han kan inte säga upp sig från jobbet eller strejka — då klarar han inte räntor och amorteringar och riskerar att mista sitt älskade hus. Han är fullt upptagen på fritiden med att laga staketet och fixa värme pannan och tapetsera om sovrummet — helt ofarliga sysselsättningar. Ett folk av villaägare gör förvisso inte revolution!

Det farliga kollektivet

När man betänker allt detta inser man plötsligt varför kollektiva boendeformer missgynnas så, ja, varför de helt förtigs som möjlighet. En boendeform där folk löser sina praktiska problem tillsammans, på ett så billigt och rationellt sätt som möjligt, det är naturligtvis en farlig lösning. Om folk bor tillsam-

FOTO: MARIE NILSSON

mans, nära varandra, och får mer tid över genom att hushållsarbetet kollektiviserats, slipper ur det eviga jäkt som nu kännetecknar vardagen för de flesta — då är det ju risk för att folk börjar prata med varandra och kanske tillsammans når fram till slutsatser som inte är så bekväma. Och om folk klarar sig bra med två TV-apparater i stället för tjugo, med två stora effektiva tvättmaskiner i stället för tjugo små ineffektiva och så vidare, så sjunker naturligtvis konsumtionen och därmed produktionen — och *det* är ju farligt. Och om de delar av hushållsarbetet som med fördel kan utföras gemensamt försvinner från det enskilda hushållet, då blir det plötsligt uppenbart hur stor den verkliga kvinnoarbetslösheten är, och det blir omöjligt att behålla de gifta kvinnorna som en behändig flexibel arbetskraftsreserv.

Det är nog inte så konstigt att man sett till att det kollektiva boendet förblivit en utopi.

Vi behöver utopierna

Ändå känner jag personligen — även om somliga säkert skulle avfärda detta som en idealistisk avvikelse — att vi faktiskt behöver utopier i dag, och helst förverkligade utopier!

1800-talsutopisterna förhållades ju så grundligt av Marx och Engels att vänstern sedan dess knappast ens velat tala om att försöka skapa alternativ inom det existerande samhället. Men jag börjar tro att det är dags att tänka om. Allt kan inte uppskjutas till efter revolutionen. Ty för det första blir den allt mer osannolik ju fler människor som kan förstås att tro att de har något att förlora på en förändring. Och för det andra så är ju våra liv också viktiga, vi som lever i dag. Många av oss känner att det skulle vara möjligt att leva på ett enklare och öppnare och roligare sätt, och vi längtar helt enkelt efter att få möjlighet till det innan vi dör. Det skulle först och främst vara bra för oss själva, och det är i och för sig ett tillräckligt skäl, men det skulle också kunna tjäna som exempel för andra, visa på alternativ, på andras möjligheter att leva.

Och det är just alternativen som behövs, inte minst som råmaterial för nya drömmar. Ty i dag är inte bara verkligheten utan också människors drömmar ockuperade av borgarna och deras ideal. Jag tror vem som helst som är det minsta uppriktig måste medge hur svårt det är att befria sig från de småborgerliga drömmar som vi alla har indoktrinerats med. Men den som behärskar människornas drömmar behärskar inte bara nuet utan också framtiden. Det är för att erövra framtiden som vi behöver utopier. □

Katja Waldén: Återerövra staden!

Staden. Från början en plats för handel och möte. De första städerna uppstod på 1100-talet, vid korsvägar och hamnar. Hit kom omlandets bönder och bergsmän med sina varor, i staden bodde affärsmännen, borgarna, och så småningom en växande skara hantverkare och ämbetsmän. Gränsen mellan stad och land var fast, ofta markerad av murar och tullar.

Denna typ av stad utvecklades alltmer, tills den på 1700-talet i princip blivit den stad vi fortfarande kan känna igen i många småstäder. En stad där människan angav måttet. Jag skulle vilja kalla den stadsmodellen *urbs* med dess anknytning till urban: en stad för närhet och intimitet, stilla omväxling, mänskliga möten, samtal. En plats för utbyte av ting men också av tankar.

Industrialiseringen förändrade staden. En ny struktur lades över den tidigare. Arbetarna flyttades till staden för att arbeta på de fabriker som det nu uppstigande borgarskapet anlade i städerna — detta är vad 1800-talet handlar om.

Men stadens mönster var fortfarande den medeltida: med trånga gränder, hus i virrvarr, oftast bebodda av invånare från olika samhällslager och ursprungs-orter. Först så småningom skall det typiska innerstadshuset avteckna sig: de fina familjerna i gathuset, de fattiga i gårdshuset. Men fortfarande inom *synhåll* för varandra.

Paris var den första stad som krossade den medeltida staden inom sig och orsaken var politisk. 1848 års revolutioner hade skakat Europa, städernas jäsende arbetarbefolkning gjorde uppror och de trånga gatorna lämpade sig utmärkt för barrikadering. Detta skulle inte få ske. Napoleon III tog teknokraten Haussman till

hjälp. Han förflyttade hela arbetarbefolkningar till ytterkanterna från innerstaden, som i stället blev ett säte för administrationen — och lade ett nät av boulevarder, avenyer, esplanader. En bred boulevard kan inte barrikaderas, den utgör ett utmärkt skjutfält.

Paris bildade modell för Bryssel, Wien, Berlin, Stockholm och alla andra städer. Den första sprängningen hade genomförts. I luften flög också mycket av det som staden skyddat: framför allt det kollektiva livet. Staden som storfamilj eller stort vardagsrum där man känner igen människorna på gatan. Där det finns en stadskärna nåbar för alla men också ett naturligt uppvuxet centrum i varje stadsdel och där varje kvarter är självförsörjande med bodar och service.

Men 1800-talets blomstrande kapitalism och borgarskap förändrade staden på ytterligare ett avgörande sätt. De stora städer som nu byggs innebär jätteinvesteringar. De blev metropoler för storhandeln och växthus för en kultur, som hämtade medarbetare och stimulans från hela världen.

Denna överhettade skärningspunkt för lyx och kulturell stimulans vill jag ge namnet *metropolen*. En stad med så småningom oerhörda kontraster mellan miljonärer och trasproletariat, vars struktur allt tydligare börjar uttrycka samhällets inbyggda utstötningsmekanismer. Detta är idag lika iakttagbart i New Yorks Manhattan som på Hötorget i Stockholm eller för den delen på vilket Stortorg som helst i en svensk småstad.

Dessa två funktioner — som jag alltså vill kalla den urbana och den metropolitana — finns fortfarande i staden men förvittrade och omplacerade geografiskt. Det slutande 1800-talets stadsbild var ganska klar och entydig: i cent-

Nya strukturer lades över de gamla...

Foto: Stockholms stadsmuseum

rum den glittrande kommersiella och kulturella kärnan, i utkanterna en tröstlös och monoton bebyggelse med hyreskaserner för arbetarna.

1900-talet förde in andra faktorer som omstrukturerade staden. Främst bilen för vilken byggs jättelika trafikmaskiner och parkeringshus. Människorna tvingas ner i kollektiva tunnlar. I markvärdestegringens spår följer också den speciella centrumbebyggelsen: bankpalatsernas dystra parad, administrationens byggnader.

Mönstret blir mycket tydligt på 60-talet. Större delen av den arbetande befolkningen finns nu i förorterna, vare sig de flyttats dit från innerstaden eller från landsorten. När de tar sig in eller forslas till stadens centrum är det som arbetskraft eller konsument.

Byalagen

Men helt invändningsfritt gick inte den här utvecklingen. 60-talet födde byalagen. De kan visserligen beskyllas för att vara en grön våg innanför stadsmurarna, ofta närsynt stirrande på sin närintressen. Men de riktade strålkastarna på kommersialiseringen, smygkontoriseringen, flatheten inför bilarna, människornas alltmer försämrade villkor i innerstaden. De slog vakt om sättet att leva i staden — framför allt det urbana sättet, om den minivärld som varje kvarter kan vara i en organiskt uppvuxen stadsdel.

Men de förväntningar som 60-talet ingav infriades knappast. Visst renoverades husen istället för att rivas. Men de som en gång bott där hade sällan möjlighet att bo kvar, och nu bevittnar vi en nyfolkvandring: de mycket rikas från förstadsvillorna in till den nyrenoverade staden.

Butikerna som tillfredsställt närbehovet av mjölk, bröd och matvaror förvandlades till boutiques, antikvitetsshopar, konstsalonger, pizzerior och hamburgerbarer, skräp för andrahandsbehov.

Men även om (stor)staden i dag tycks oåterkalleligt märkt av senkapitalismens kommersialism visar det sig att människorna ändå försöker använda dess hårda strukturer som ram för ett möjligt liv.

Köpcentrum kan utnyttjas för demonstrationer, just därför att där samlas människor. Här erbjuder staden sina eviga möten mellan olika kulturer, raser, samhällsklasser. Man kan betrakta stadslivet som ett skådespel, man kan också gå in i det, möta meningsfränder. Storstadscentrum kan vara en motvikt mot förortens familism och privatisering — för den som kan och vill utnyttja dess metropola karaktär. Den erbjuder också möjligheter att gå vidare in i en högkultur av teatrar, museer, föredrag. Staden verkar fortfarande som uppsamlingsplats och fördelare av stimulans.

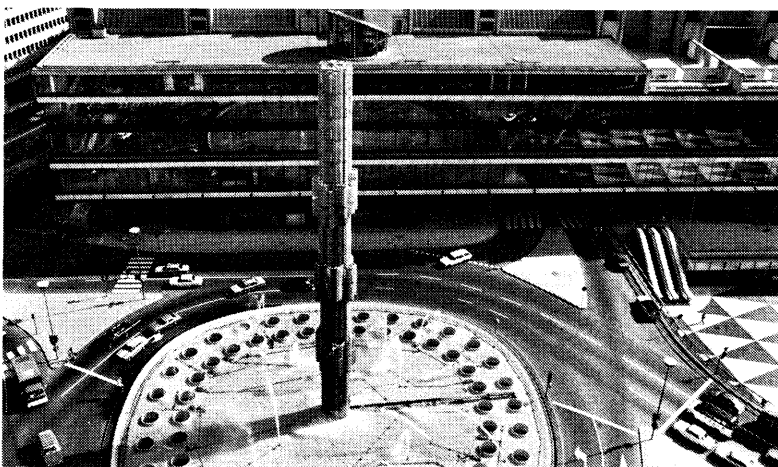
Metropolen är inte en möjlig boplatz för alla — många vill heller inte bo i den. De flesta måste ändå bo i förorten — och där har vi förskingrat arvet från den urbana staden — eller rättare aldrig låtit den uppstå. Vi har inte byggt för mänsklig infrastruktur, för kollektiva möjligheter.

Vi sitter med en tung och dyrbar och antagligen osprängbar stadskultur — hur ska vi kunna använda den? Det kollektiva liv som "urbs" en gång skyddade och omramade måste återuppstå där vi bor — dvs i förorterna. Och staden — metropolen — som befruktare och överförare av idéer måste vi också ha. Att återerövra stadskulturens olika värden kräver en oavslutlig kamp. Vår uppfinningsrikedom måste vara stor och infernalisk — vi har alla odds emot oss.□

Urbs: en stad för närhet och intimitet...

Foto: Stockholms stadsmuseum

För bilen byggs jättelika trafikmaskiner...

Foto: Christer Landegren

Vår uppfinningsrikedom måste vara infernalisk när vi återerövrar staden...

Foto: Maurice Muller/SAFTRA

Kerstin Kärnekull: Förlorade förorter?

Den egna villan drömmer de flesta om. Just nu byggs det nästan bara småhus samtidigt som många lägenheter i nybyggda flerfamiljshus står tomma. Småhusbyggandets för- och nackdelar, inte minst för kvinnor, har diskuterats länge (och utan effekt). Men hur är det att bo i de bortglömda förorterna, alla de områden som byggts de senaste 10–15 åren och där huvuddelen av alla under 35 år är bosatta?

Jag har själv starka minnen av förortsboendet från de år jag var hemma med två små barn i Hägernäs, en förort utanför Stockholm. Det var ingenting annat än en anhopning med lägenheter och några butiker. Det fanns inga platser att träffas på och ingenting att göra utanför bostaden. Under de åren blev jag så småningom alltmer passiv på grund av bristen på mänskliga kontakter och den torftiga miljön.

Eftersom barnen var små och vi bodde fem trappor upp tillbringade jag många timmar som vakt vid sandlådan. Det enda avbrottet var när barnen sprang ut på parkeringsplatsen och med viss möda måste infångas.

Till det positiva hörde gemenskapen med de andra småbarnsmammorna som bodde i samma trapphus. Vintertid såg man inte mycket av varandra eftersom sandlådan var samlingspunkten. I området bodde visserligen femhundra andra kvinnor i samma situation som jag, men det fanns ingen möjlighet att lära känna varandra. Vi gick alla den blåsiga gångvägen till närbutikerna varje dag för att få ett avbrott och för att åtminstone se varandra. Ingen vågade ta några initiativ. Först nu, 10 år senare har

några kvinnor tillsammans ordnat en lokal dit man kan gå, dricka en kopp kaffe och prata...

Hälften flyttade på ett år

Förorten var från början en storstadsföreteelse. Den snabba strukturomvandlingen ledde under 60-talet till ett intensivt bostadsbyggande. Då fick de flesta större tätorter nya stora bostadsområden som byggdes ut med stor hast. De var ofta belägna ganska långt från arbetsplatser och stadskärna. En typisk representant för dessa hundratals nya bostadsområden från den tiden är Baggängen i Karlskoga.

Där bor ungefär 2 500 människor i trevåningshus, som alla ser nästan lika ut. Det är mest unga familjer med små barn. Det finns många ensamstående föräldrar och ganska många invandrare. Tonåringar och pensionärer saknas nästan helt.

Genomflyttningen i området är stor. 1975 flyttade nära hälften av familjerna, med allt vad det innebär för grannkontakter och kontinuitet i området. För några år sedan stod upp till 300 lägenheter tomma, men de flesta är nu uthyrda. Servicen i området förbättrades i höstas när den nya centrumanläggningen

blev färdig, men de flesta har ganska långa gångavstånd dit. Tidigare fanns det bara en provisorisk butik.

De som bor i Baggängen har lägre inkomst än genomsnittligt i kommunen. En stor del av kommunens socialhjälp går till den del av kommunen där området är beläget.

Hur har kvinnorna det i Baggängen?

Det är inte så lätt att besvara den frågan. De flesta uppgifter som finns är könlösa eller dolda bakom begrepp som hushåll och familjeföreståndare. Dessutom spelar många olika faktorer in: ålder, ekonomi, barn osv.

Men ur de uppgifter som finns går det att plocka fram ett mönster som förefaller bekant. Det är ont om jobb för kvinnor i Karlskoga. Orten domineras av Bofors, en tung industri med skiftarbete. De stora arbetsområdena är belägna i andra ändan av tätorten. Många barn har föräldrar med oregelbundna arbetstider.

Det är också ont om daghemsplatser. I själva området finns bara två avdelningar med 25 platser. Ytterligare en barnstuga kommer att byggas i närheten. Ungefär 100 av de 525 barnen i förskoleålder har kommunal dagmamma. Många tvingas lösa sin barn-tillsyn på privat väg. Bristen på arbetstillfällen och barn-tillsyn har medfört att ca 175 ensamföräldrar inte har inkomst av eget arbete.

Många kvinnor är hemma, frivilligt eller ofrivilligt. Deras dagliga tillvaro skiljer sig förmodligen inte mycket från

"Man gömmer sig i den miljö man lättast kan påverka"

Foto: Ann Christine Eek/SAFTRA

den jag upplevde i Hägernäs. Men det finns positiva skillnader. I Baggängen finns flera kontaktkommittéer. De har skaffat sig lokaler i källare och tomma lägenheter och dragit i gång en rad olika verksamheter. Det är dock svårt att få med alla och det är bara en liten grupp som är aktiv.

Sköt-dej-självideologin

Pusselbitar till förortsboendets villkor och till hur det påverkar de boende finns i ett par nya rapporter om andra bostadsområden. Eva Hedman har i **"Fysisk miljö och socialt liv** (Rapport T 31:1976 från Statens Råd för Byggnadsforskning)" skildrat hur den totala samhällsstrukturen styr både den fysiska miljön och det sociala livet i stadsdelen Älidhem i Umeå.

Hon pekar bl a på att utformningen av Älidhem inte främst har skett med tanke på att det ska bli ett bra bostadsområde. Det faktum att byggande ska bli lönsamt för byggarbetarna har istället blivit avgörande för vilka brukskrav som kunnat uppfyllas.

Eva Hedman beskriver

också hur de boende på olika sätt reagerar när de inte trivs i sin miljö och inte har möjlighet att förändra den. Hon gör en grov indelning av de boende i två grupper, en som har de resurser som behövs för att de ska kunna utforma sitt liv som de själva vill och samhället föreskriver och en grupp som saknar dessa resurser, och som också får de största problemen.

Allt, både i boendet och i samhället i övrigt, är inriktat på att uppmuntra enskilda initiativ och enskilda lösningar. Resultatet blir att de boende väljer att flytta, att konsumera eller att isolera sig i bostaden. Man gömmer sig i den enda miljö som man har möjlighet att påverka. Att gemensamt arbeta för att förbättra boendeförhållandena är inte möjligt.

De vuxnas inställning överförs till barnen. De får inte heller någon träning i att tillsammans lösa sina problem i bostadsområdet. Just de grupper som är sämst ställda hänvisas till sådana bostadsområden som ger de sämsta möjligheterna för att tillsammans förbättra sina levnadsförhållanden.

Ekonomin binds upp

En annan infallsvinkel har Karin Tengvald haft i sin doktorsavhandling **"Samhällets krav och de fattigas resurser"**. Hon har försökt förklara den kraftiga ökningen i socialhjälpnivån som uppstod i förortsområdena vid 60-talets slut. Ökningen har inte bara berott på mångbarnsfamiljerna och de ensamstående med barn. Unga tvåförälderfamiljer med ganska få barn har blivit en ny grupp som behöver socialhjälp för att kunna klara sin ekonomi.

I en artikel om avhandlingen i Att bo 6/76 har Kerstin Bohm pekat på hur den fysiska och sociala miljön i de nya förorterna bidrar till de ekonomiska svårigheterna. Med i bilden finna höga hyror och långa avstånd till arbete och service som gör bilen nödvändig att ha. Man har inte sådan kontakt med sina grannar att man kan få hjälp vid tillfälliga svårigheter utan man vänder sig direkt till vårdapparaten. Bristen på ett socialt kontaktnät innebär dessutom att sociala aktiviteter i stor utsträckning måste köpas, vare sig det gäller fritid och re-

kreation, kultur eller mänskliga kontakter.

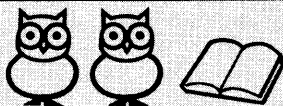
Bostadsbyggandet har visserligen minskat trångboddheten och gett de flesta tillgång till en "bra" bostad, men samtidigt har familjerna bundits upp till en hög konsumtionsnivå. Det blir nödvändigt med två försörjare i familjen, men många kvinnor kan inte eller vill inte arbeta. Då kommer problemen eftersom utgifterna inte går att pressa. Resultatet blir ytterligare ett exempel på hur kvinnorna kommer i kläm mellan motstridiga krav i samhället.

Miljön drabbar kvinnor och barn

Förorterna fungerar inte bra. Det är främst kvinnor och barn som drabbas eftersom de är mest beroende av boendemiljön. Många tusentals människor måste varje dag kämpa med de inbyggda och fastbyggda svårigheterna.

Det finns numera möjlighet att få statliga bidrag till upprustning av den gemensamma miljön i bostadsområden. Men bidragen är begränsade (50 % av kostnaderna, högst 1 000 kr/lägenhet) och de får inte användas till att driva verksamheter, bara till lokaler och utrustning.

Men 1 000 kronor per lägenhet är en skrattretande summa när varje nybyggt småhus subventioneras med 20–30 000 kronor. Det kommer att behövas större insatser när de boende på allvar börjar ställa krav på bra bostadsområden, bostadsområden som är vackra och trivsamma, som fungerar och som ger tillfälle till kontakt och gemenskap. Daghemsaktionerna och miljögrupperna har visat att det går att åstadkomma förändringar, även om kampen är tidskrävande och resultaten till synes små. När ska det börja hända något med de bortglömda förorterna? □

Under 70-talet har det kommit ut en rad böcker om boende och bostadsområden. Kerstin Kärnekull, arkitekt, har här gjort ett urval för dem som vill läsa mer.

● **Gordon/Molin: Man bara anpassar sig helt enkelt (PAN)** Om Skärholmen. Den första "rapportboken" från de nya förorterna.

● **Daun: Förortsliv. (Prisma)** handlar bl a om bakgrunden till familjismen, som är så typisk för förortsboendet. Se närmare presentation i tidningen.

● **Hedman: Fysisk miljö och socialt liv** (Statens råd för byggnadsforskning) Om Lidhem i Umeå och hur det sociala livet påverkas av det omgivande samhället. Se artikel i tidningen.

● **Liljeström: Uppväxtvillkor (ALLF)**

● **Samhället och barns utveckling (SOU 1975:31)** Beskriver bl a hur kvinnor och barn påverkas av boendemiljön.

● **Dahlén/Rönmark/Thiberg: Barnen och den fysiska miljön (SOU 1975:36)**

● **Insulander: Barnen och betongen (Liber)** Två böcker om barn och boendemiljö.

● **Arkitekttidningen 2/74 och Att bo 1/74**

handlar om hur planeringen påverkar och binder kvinnorna.

● **Andersson/Rydman: Grannskapsarbete — grannsamarbete (Aldus)** tar upp de boendes samarbete i en 50-talsförort, Fagersjö utanför Stockholm.

● **Östergård** (Statens råd för byggnadsforskning) en beskrivning av en äldre förslummad stadsdel i Malmö

● **Vestbro: Att bygga för jämställdhet (AB)** Om kollektivhusens historia och idé.

Lästips om boende

● **Sjöstrand: Samhem (AB)** för fram idén att ersätta institutioner för olika grupper med små enheter ute i bostadsområdena.

● **Service och gemenskap där vi bor i Stockholm** Bakom boken står kommunstyrelsens kommitté för kvinnofrågor med Brita Åkerman som sekreterare. Kan fungera som en uppslagsbok när det gäller närmiljö, service, utredningar

Här kan du läsa mer om boende i Vi människor:

1/72: **Katja Waldén: De flyttar från stan.**

4/72: **Katja Waldén: Bostadspolitik — för vem?**

1/73: **Sorthem eller samhem?** En presentation av Ingrid Sjöstrands samhemstanke.

1/75: **Harriet Clayhills: Att inreda sitt hem.** Om ideologi bakom heminredning och bostad.

5–6/75: **Harriet Clayhills: Mitt hem är min operationsbas.**

Vill du diskutera boende?

Så här gjorde SKV — Stockholm i sin studiegrupp "Alternativa boendeformer":

Det var 10–15 deltagare i olika åldrar upp till 60 år. Man träffades varannan lördagseftermiddag sammanlagt fem gånger. En gång pratade Dick Urban Vestbro om kollektivhusens historik och nuläge, en annan Brita Åkerman om servicecentra, en tredje gjorde man studiebesök på Hässelby familjehotell. De övriga träffarna ägnades åt diskussioner inom gruppen.

"Vi fick kontakt med arkitekter som är intresserade av att hjälpa till med idéer kring kollektivhus. Enligt bostadsminister Friggebo finns det länmöjligheter. Men vi måste jobba för att skapa opinion för kollektividen", säger Margot Mårdh, initiativtagare till studiegruppen.

En klassiker.

VÅR TRYGG- HET

1976 * 1977

Folksam's sociala råd

Snart en miljon exemplar. Uppslagsboken om våra sociala rättigheter. Tillräckligt omfattande för att ge meningsfull information. Och samtidigt så koncentrerad att den är lätt att hitta rätt i. Skriven på ett språk som passar de flesta.

Vår trygghet passar bra i bokhyllan på förenings-expeditioner, personalkontor och hemma i vardagsrummet.

Kostar bara 10 kronor. Mängdrabatt till organisationer, myndigheter och företag.

Finns i bokhandeln, på närmaste Folksam-kontor eller direkt hos Folksam Informationsavdelningen.

Till boken finns en studiehandledning. Kontakta ditt studieförbund.

FOLKSAM

Informationsavdelningen
Fack, 104 60 Stockholm
Tel 08/22 01 00

FÖRORTSLIV

familjen, hemmet — och resorna bort

Man har sin bostad i Vårberg — men sitt liv utanför Vårberg. Livet i Vårberg är det egna hemmet där man skapar en ombonad miljö. Detta är en av de slutsatser folklivsforskaren Åke Daun kom fram till i sin uppmärksammade avhandling om Vårberg, "Förortsliv". Livet är familjen och de materiella behoven. Detta synsätt — och detta sätt att ordna människors bostadsfråga — passar som handske till hand i ett kapitalistiskt samhälle, skriver Katja Waldén i sin presentation av boken.

"Förortsliv" bär underrubriken: "En etnologisk studie av kulturell förändring". Mot varandra ställer Åke Daun Reimersholme i början av seklet och Vårberg nu. Han har begränsat forskningsmaterialet att huvudsakligen gälla gifta par med barn. De 100 familjer som intervjuats, tillhör arbetarklass och medelklass. Nästan hälften kommer från Stockholmsområdet, c:a 15 från Norrland, en man och 8 kvinnor kommer från utlandet.

Vad gör vårbergsborna på sin fritid?

Först gör Daun ett viktigt påpekande: vi har en benägenhet att kalla förenings- och kursdeltagande, idrott o dyl för fritidsaktiviteter. Men det som de flesta av oss gör på sin fritid — läsa böcker eller tidningar, se på tv, tvätta håret, ta en sväng med bilen, lyssna på grammofonskivor — räknas inte in i den kategorin och har inget namn.

Men detta var alltså vad vårbergsborna gjorde på sin fritid:

Hemmafruarna var mer (49 %) engagerade i fritidsaktiviteter än de förvärvsarbetande kvinnorna (33 %). Antagligen hade de mer gott om tid och större behov av omväxling. De gick på motionsgymnastik och jazzbalett. Männen engagerade sig mer i föreningsarbete, sport och fortsatt utbildning än kvinnorna — kanske beroende på att kvinnorna i stort sett skötte hushållet. Arbetare var mindre aktiva i detta sammanhang än medelklassmän-

Hus i Vårberg... Ur boken "Förortsliv".

Foto: Lennart af Petersén/Stockholms stadsmuseum

nen — samma sak gällde kvinnorna.

En anledning till det bristande intresset för fritidsaktiviteter — trots ett ganska rikt lokalt utbud — tycks helt enkelt vara att många familjer trivs hemma och tillbringar fritiden där, i familjens sköte. Svårigheten att få barnvakt kan vara en annan orsak.

Veckändarna

För storstadsmänniskan betyder veckosluten ett liv som i hög grad skiljer sig från veckans övriga dagar. Då förverkligas det riktiga livet. Man kopplar av, åker till lantstället (som 50 % av vårbergsborna har), ägnar sig åt friluftsliv, besöker släktingar och vänner eller får själv besök. Man shoppar, gärna i Vårberg eller i Skärholmen. I långt mindre grad går man på bio eller teater, museer, utställningar. Påfallande är hur få som utnyttjar utbudet i Stockholms city under veckohelgen.

Den här koncentrationen till hemmet och familjen avspeglas också i vårbergsbornas intresse för heminredning. Man vill skapa en behaglig, bekväm miljö både för den egna familjen och de gäster man gärna ser just under veckosluten. Gör-det-själv-filosofin har gått hem: männen bygger stereoanläggning, soffbord, barskåp.

Också semestern ägnas i hög grad friluftsliv. Man åker till sommarnöjet, träffar vänner och släktingar. 25 % reser utomlands på semestern.

Kära släkten

Vilka människor träffar vårbergsborna och varför?

Man umgås till drygt 40 % med släktingar och till drygt 55 % med vänner och bekanta.

Kontakten med grannar och arbetskamrater är betydligt sparsammare.

Många upplever det som skönt. Man vill kunna "kontrollera sitt umgänge", vill

inte bli "intim" med grannarna. Möjligtvis hälsar man i hissen. En annan sak som begränsar kontakterna är de många flyttningarna. "Man orkar liksom inte bry sig om att skaffa sig något riktigt umgänge eftersom man hela tiden känner att man skall flytta härifrån."

Hemmafruarna har en viss kontakt, som emellertid sällan utvecklas till familjeumgänge. Dessutom har i vissa fall ordnats gårdsfester och bildats lokala hyresgästföreningar. Men som helhet håller man sig på sin kant. En bidragande orsak är säkert bristen på tid. Jobbet, resorna till arbetet, den egna familjen slukar all tid.

Reimersholme

På Reimersholme för 50 år sen fanns en spritfabrik, en yllefabrik, en karamellfabrik, Charlottenburgs malmgård, Kryddans speceributik, en engelsk naturpark, tio gröna arbetarbostäder som kallades "Lusknäppet". I 176 bostadslägenheter (de flesta enrummare) bodde omkring 750 personer, huvudsakligen arbetare

och flerbarnsfamiljer, men också några tjänstemän, i rymligare bostäder.

De flesta arbetade på Reimersholme eller Söder. 1919 infördes 8 timmarsdag. Det innebar att de flesta arbetare då kom hem tidigare än vårbergsborna nu. Så vidtog hushållsarbetet som tog längre tid på 20-talet. Kvinnorna lagade mat, diskade, tvättade. Männen bärgade ved, fiskade, tog upp potatis, höll kaniner. De flesta av de här sysslorna utförde man tillsammans. Det var skillnad mellan könen och detta blev framför allt synligt vid veckosluten. Kvinnorna drack kaffe tillsammans och pratade, männen spelade kort och drack brännvin.

Man träffades vid sysselsättningar. Gemenskapen förstärktes också av att befolkningen var liten, på grund av bostädernas låga standard (= man vistades ofta utomhus), omflyttningen var låg och befolkningen var enhetlig. Också arbetstiderna och den övriga tidsdisponeringen stämde överens. Omgivningen var variationsrik och fantasieggande, full av möjligheter.

Hus i Reimersholme ...

Foto ur boken "Förortsliv". Privat ägo.

Den heliga familjen

Vårbergsbornas liv har formen av ett utspritt löst nätverk, där bostaden representerar en geografisk knutpunkt, sommarstugan en annan. Informationen får man företrädesvis via tidningar, radio, tv, reklam, mera sällan från mun till mun. Man spelar olika roller, i arbetet, i hemmet, i det sociala livet.

Men framför allt utmärks industrisamhällets förortsbor av *familism*, d v s kärnfamiljen upplevs som livets centrala enhet, den fasta punkten, forskansningen. I detta lösa nätverk förstärks makarnas inbördes relation, medan de informella kontakterna och vänskapsbanden tunnas ut och blir färre. Träffas man, är det parvis.

Familismen stärks också av det främlingskap man erfar inför omgivningen. "Den enda jag känner av dessa tiotusen är min fru." Miljöns anonymitet och associationslöshet verkar också förstärkande. Familjen som enhet är ännu fattbar, kontrollerbar i en för övrigt oförutsägbar och kanske skrämmande omgivning.

En effekt som detta främlingskap och denna koncentration på familjen får för individen är att denne utvecklar sin förmåga till *ignorans*. D v s medvetet utvecklar sin förmåga att avskärma sig, "inte se" och framför allt inte engagera sig i skeenden, olyckor, händelser på gatan, lidanden som drabbar andra. Man identifierar sig inte med andra människor, man vill att de skall förbli okända, inte beröra en.

Trivsel i Vårberg

Daun meddelar ingen statistik, men citerar uttalanden som går ut på att i stort sett trivs man i Vårberg. Bl a är man nöjd med den kommunala servicen, med affärer, tunnelbana, skolor, bostadsstandard, närheten till naturen. Mest kritisk är man mot Vår-

berg som uppväxtort för barn. Många planerar att flytta innan barnen blivit för stora, och då till radhus eller villa i ett lugnare område.

Den bild som Daun ger av förorten skiljer sig från den som varit gängse under senare år och som framför allt tagit fasta på vantrivseln, isoleringen. Daun föreslår tre hållpunkter för praktisk samhällsplanering:

- att öka de resurssvagas tillgångar så att de bättre kan förverkliga storstadskulturen.
- att öka tillgången på kompensatoriska medel för behovstillfredsställelse. D v s om förutsättningarna ökar för en informell arbetsgemenskap som kan ge större tillfredsställelse, så minskar trycket på familjen.
- att utveckla alternativa kulturella metoder för tillfredsställelse av de grundläggande behoven. Helt enkelt att man på ett inte alltför ambitiöst plan försöker ge lokala möjligheter till sport, friluftsliv, praktisk hobbyverksamhet.

Invändningar

Visserligen upplever man, som inför många sociologiska undersökningar, en viss jaskänsla inför Dauns resultat. En del har man känt till, annat har man kanske anat. Det viktiga är att Daun har samlat så många fakta till en enhetlig och tydlig bild.

Ens tvekan och invändningar gäller framför allt urvalet. Genom att endast intervjua fullständiga barnfamiljer får Daun en bild som säkert är avsevärt annorlunda och kanske ljusare än om han också hade tagit med ensamstående och ensamföräldrar.

Vidare finns det en fara i Dauns liberala attityd som ungefär kan karakteriseras: Om folk säger att dom trivs så får man väl tro dom. Faran är att vi som själva har vår bostadsfråga väl ordnad, alltför snabbt och alltför gärna gör

oss kvitt den huvudvärk som förortplaneringen borde vara för oss alla.

Nämligen om man menar att livet skall vara ett meningsfyllt samspel mellan arbete och fritid, en utåtriktad, öppen prestigelös tillvaro under vettiga ekonomiska förhållanden. Ur den synpunkten fyller inte Vårberg måttet.

Givetvis uppfattar de flesta vårbergsbor sin tillvaro som meningsfylld — hemskt vore det ju annars. Men den stora och allt uppslukande meningen med livet är familjen och de materiella behoven.

Detta synsätt — och detta sätt att ordna människors bostadsfråga — passar som handske till hand i ett kapitalistiskt samhälle, och för den delen också i ett blandekonomiskt. Men ett socialistiskt samhälle måste avvisa den, eller, hellre, visa på bättre och rikare möjligheter. Därför måste vi fortsätta att intressera oss för och engagera oss i Vårberg. □

KOLLEKTIVET DET ÄR LIVET — eller ett litet helsicke?

Att vara kollektiv, det är att göra något gemensamt. Motsatsen är att göra något ensam, som individ, individualistiskt.

Att bo kollektivt är att bo många tillsammans.

Det har fattigt folk gjort i alla tider, ska det vara något att sträva efter?

Den övervägande idealbildningen hos oss i västvärlden har onekligen gått i den individualistiska riktningen.

I synnerhet de senaste hundra åren, medan kapitalism och teknik och liberalism i effektiv växelverkan har skapat om våra samhällen.

Visst hade de socialistiska pionjärerna fantiserat om nya boendeformer i samband med nya arbetsformer. Framtidens människor skulle komma bort från den dödliga konkurrensen och den ensamhet som hör samman med den. De skulle börja arbeta för gemensamma mål, barnen skulle uppfostras i stora glada grupper, kvinnorna skulle frigöras från hushållsgöromålens dagliga börda.

Det var vackra tankar på sitt sätt, men hela tiden fanns direktörsvillorna där som ett mera lättillgängligt och lättbegripligt ideal.

Och hur gick det inte i Ryssland efter revolutionen? Blev det några fantastiska nya boendeformer där kanske?

Bara sexton familjer om samma vedspis, nej tack. Kanske dela på hustrur och barn också?

Kollektivboendet fick aldrig en chans, allra minst i den sovjetiska fattigdomen under uppbyggnadsperioden.

Klart att den som har det trångt och svårt inte kan föreställa sig annan lycka än den man ser att vissa andra har — de som segrat i den individualistiska kapplöpningen, de som har många vackra rum för sig själva och en dörr de kan stänga om sig.

Det är först när man bott i rummen länge och haft dörren stängd länge och i många år njutit den individualistiska glädjen av att koka sina EGNA poteter på sin EGEN spis som man börjar känna sig lite ensam.

Är vi där nu?

En del av oss, inte så många, säkert inte de flesta.

Men tiden är i varje fall mogen för *diskussion* om samboende igen.

Då är det ju beklagligt att ord som "Kollektivhus" genast framkallar en massa af-

Sovjetisk skämtteckning, hämtad från omslaget till Schimanski: Kvinnan och revolutionen

fekter och associationer till Moskva anno 1920. På fyrtio-talet vågade byggmästare Olle Engkvist inte ta ordet i sin mun, han uppfann "familjehotell" i stället. Hans byggen blev dock inte tillräckligt lönsamma, som artiklarna på följande sidor skildrar. Kanske var felen att husen var just hotell, inte resultat av en gemensam insats?

De som vill skapa nya samboendeformer måste nog själva diskutera, administrera, finansiera, gräla och skapa.

Motströmmen är fortfarande våldsamt stark. Idealbildningen kring det lilla avskilda, enskilda hemmet pågår oavbrutet och skrämselfpropagandan mot allt som verkar kollektivt likaså.

Men den absoluta privata isoleringen och det totala samboendet är naturligtvis inte de enda alternativen. Det kan finnas mycket på skalan däremellan, många olika avvägningar mellan enskilt och gemensamt.

Experimenten måste gå vidare.

HARRIET CLAYHILLS

Gunilla Lundahl: Förut bodde vi i huset — nu bor vi i en lägenhet i huset

Berättelsen om ett kollektivhus dödskamp

För tio år sedan flyttade jag till kollektivhuset på Wennerbergsgatan i Stockholm med min tvååriga dotter. Jag behövde lösa praktiska problem och ansåg att sättet att bo var förnuftigt och lockande. Jenny fick ingen daghemsplats i Birkastan. Att lita till praktikanter betydde exploatering och osäkerhet. Att bo i kollektivhus betydde garanterad daghemsplats. Mitt arbete som journalist krävde mycket av min tid, jag ville inte stressas av hushållsarbete också, tidspassning. Jag föreställde mig lättsammare vardagsrutiner, blandade med andras.

Efter en lång och krånglig byteskedja mötte jag husets värdinna, som försäkrade att hon skulle göra vad hon kunde för att hindra mig att komma in. "Vi skall inte ha fler ensamma mammor här". Jag anade då att kollektivhusen inte bara var en lyckad bostadspolitisk idé avsedd att frigöra mänskliga resurser. Det handlade lika mycket om att lyhört skapa lönsamhet på bostadsmarknaden för ett stort bostadsföretag. Att ägarens villkor och inte människors behov var styrande.

En lustig gammaldags atmosfär rådde. Fröken Pettersson i svart klänning och vitt förkläde bakom matdisken stod oföränderligt sträng. Vita dukar på söndagen, tre rätter mat, äldre damer bakom en glasvägg som granskade oss,

ett dämpat sorl mellan stora trädgårdsfönster och en ljusblå stockholmsfresk uteder väggen mot köket. Ett grönbegirt rum med akvarieljus och ett mystiskt servettskåp. Efter några tappra försök tog vi så småningom upp maten i korg för det mesta. Det var enkelt och praktiskt och lugnt.

Andra direkta fördelar framstod klarare. Att daghemmet var hemma. Inga stora påklädningsceremonier. Att Jenny kunde gå ner själv två trappor om jag var sjuk och att maten då blev upp-buren i en korg. Att hon så småningom kunde gå hem själv om jag var sen. Att kompisarna bodde i samma korridor. En påfrestning för några äldre i samma korridor men också en anledning till kontakt, samtal.

Så småningom blev vi mer inbodda. Kände tryggheten i att känna människorna omkring oss, kunna utbyta te-stunder och mandelkvarn och barnvakt. Generationsblandningen var ett tillskott, en övning i uppmärksamhet. Vi blev alltmer hemmastadda i matsalen. Den gjorde det enkelt att ta hem vänner, ordna möten, ha sammanträden hemma. Mattiderna var tänjbara. Vi behövde inte passa varann och potatiskoket. Kvällarna blev en ganska stor och användbar bit av dygnet.

Så småningom ändrades också stämningen i huset.

Alltfler små barn började dyka upp, unga familjer. Personalen fick blå rockar och blev allt fåtaligare. Festmåltider dukades i matsalen med blommor och brutna servetter, i glada färger. Det söndagsvita försvann, men också efterrätterna. Alltfler började äta tillsammans. Pensionärs-cirklarna blommade upp. Vi hade gemensamma gårdsfester och träffar. Daghemsgården rustades genom insatser från barn och föräldrar.

Men kriserna började också dyka upp. En del av det gemensamma och servicen hade försvunnit redan när vi kom dit. De som städade hade eländiga avtal och försvann. Vaktmästaren, kontaktlänken, förmedlare av tvätt och bud, en tillgång för flaxande barn, flyttades från porten in i matsalen "för att vika servetter". Tvättstugan kapades. "Efta" räddade vi i sista stund.

Olle Engkvist, byggmästaren, kollektivhusens pappa, dog. Efterträdaren i förvaltningen ansåg att kollektivhusens upphörande var "en nåd att stilla bedja om".

Husets hyresgästförening hade upp- och nedgångsperioder. Efter en lång sovperiod hade den vaknat till liv strax innan jag flyttade dit. Att bygga kontakt mellan boende gick ganska bra. Men att etablera kontakt med värden var värre. Alla försök att påverka förhållanden uppfattades som

störningar och avvisades. Ett räck i förbindelsegången för de handikappade och gamla fick vi ju. Och lack till golvet i ena cykelgaraget för att ordna pingisrum. Men samtidigt fick ett kontor lager innanför. Dörren stod för det mesta öppen och rummet vandaliserades. Ett försök att ordna tonårsrum praktiserades en kort tid under entrén i kolmörkret. Det blev inte lyckat. Bättre lokaler blev kontor.

Krisen blev akut när det stod klart att värden började skriva nya kontrakt med hyresgästerna och att villkoren för att bo i huset var ganska olika. Värden krävde lösen av två matkuponghäften i månaden om man ville bo i en tvåa på 42 km. Det innebar att alltför betalade dubbelt för sin mat. Det blev svårt att byta från huset. Hyror och matpriser steg drastiskt. Det var från början ganska billigt att leva i kollektivhuset. Nu var det ganska dyrt, särskilt för barnfamiljer. Stora barn flyttade ut i ertor och kostnaderna ökade. Splittringen väcktes och en del började kräva att matsalen lades ner.

Föreningen lade problemet för tingsrätten. Var det nödvändigt för matsalens fortbestånd att två häften utkrävdes för tvåorna i stället för att

anpassas till antalet boende? Särskilt sedan restaurangdriften lagts ihop för Marieberg och Smaragden på Kungsklippan och underlaget därmed ökats kraftigt! Ja, svarade tingsrätten, utan att saken förklarades ekonomiskt. Det var ett dråpslag. Vad göra? Be forskningen om hjälp. Ett projekt om de ekonomiska realiteterna bakom kollektivhusen startades inom byggnadsfunktionslära på Tekniska högskolan. Ett huvudargument mot kollektivhusen har ju alltid varit att de är för dyra. Måste de vara det?

En annan viktig bit var att bibehålla hyrorna på en rimlig nivå. Avvecklingsförhandlingar efter hyresregleringens avskaffande började. Huset hade en gång byggts med förmanliga statliga lån mot att huset blev ett kollektivhus. Bashyran sattes ändå högt med uttrycklig hänvisning till olika servicetillgångar. Dessa har successivt avvecklats och underhållet hållits nere — borde inte detta påverka hyran? Nja, sa hyresnämnden. Nej, sa hyresrådet. 1975 låg hyrorna 30 kr kvm över intilliggande hus med likvärdig standard.

Under tiden steg matpriserna. Kunde vi påverka dem? Vi begärde förhandlingar, vi för-

sökte diskutera med värden, föreslå åtgärder för att hålla utgifterna nere. Allt avvisades. Därför, när värden med några dagars varsel höjde priserna, tog bort en rätt och begärde villkorsändring i kontrakten, strejkade vi. Vi handlade tillsammans med Hässelby familjehotell och det föregavs med hyresgästföreningen i ryggen. Men de tog tillbaka och ställde inte upp för oss. Det mesta blev pannkaka efter många dramatiska och krävande aktioner.

Nästa vår stod vi inför nya prishöjningar, långt över konsumentprisindex stegringar. Värden började antyda brickservering och andra förändringar. Förvirringen i huset ökade. Två hyresgäster gick till advokat för att få matsalen avskaffad. Föreningen gjorde enkäter och fann att majoriteten ville ha matsalen kvar men några började flytta.

Så till sommaren sades restaurangen upp till första oktober. De som inte gått med på att ändra kontrakten sades upp. Nu gällde det att rädda huset. Spelade det någon roll att tomten en gång köpts mot löfte att bygga kollektivhus? Spelade det någon roll att vår värd egentligen var en stiftelse, "Kollektivhuset Marieberg

Plötsligt känns lägenheten alldeles för trång. Kylskåpet står på golvet. I kokvrån kan man knappt vända sig. Omöjligt att laga mat. Omöjligt att få plats. Marie Nilsson fotograferade Gunilla Lundahl i hennes minikök. Bilden på föregående sida är ett privatfoto från matsalen.

AB"? Spelade det någon roll att kollektivhusen med den nuvarande ägaren var en omöjlighet. Kunde någon ta över? Vi uppvaktade bostadsministern, Ingvar Carlsson. Jo, han sympatiserade men kunde just inget göra. Hässelby och Marieberg agerade tillsammans igen. Vi gick till John-Olle Persson, finansborgarråd i Stockholm. Kunde kommunen och Svenska Bostäder hjälpa? Jo, om det fanns en säljare. Vi gick till HSB. Var de intresserade? Jo, visst om husen gick att köpa till ett rimligt pris. Men husen gick inte att köpa. De var inte till

salu. Punkt slut.

Hade vi rätt till restauranglokalerna? Kunde någon annan hålla oss med mat? Vi förhandlade med Konsum. Men förutsättningen var att vi utan ytterligare hyra disponerade lokalen. Det gjorde vi inte. Det blev hyresnämndens sak att avgöra. Strax innan sommaren hade bortåt trettio hyresgäster vågat ta steget att säga upp sina kontrakt för att få restaurangdriften prövad, gått med i hyresgästföreningen och hoppades på rättvisa. I november hölls förhandlingar. Ombudsmannen hade tappat bort lite papper, så en del

sökande avskrevs direkt. Resten skulle provas till jul. Då fick vi veta att vi var för få för att rimligen kunna begära av värden att han tillhandahöll lokalen. Detta trots att vi kunde visa att en majoritet ville ha restaurangen kvar.

Maktlöshetens vrede har många gånger kokat i mig.

Hur är det nu, i januari? Vi har överklagat till bostadsdomstolen och vi har begärt tid hos socialborgarrådet för att diskutera pensionärsmåltider i matsalen med möjlighet för övriga boende att också få mat. En möjlig halvmesyr, som gör förhållandena bättre kanske, men inte ändrar på förhållandet att kollektivhuset dött.

Korridorerna ligger tomma. Var är alla människor? frågar vi varann när vi ses i matbutiken. Vi släpar på våra kassar. Kallar in barnen när potatisen är klar. Passar tider. Har sammanträden på stan. När jag stänger dörren känner jag väggarna slutas om oss. Förut bodde vi i huset. Nu bor vi i en lägenhet i huset. Alltmer är vi hänvisade åt varandra i den lilla gruppen. Huset känns dåligt, plötsligt. Husen ligger så tätt inpå varandra. Var är himlen? Andras ljud, os och ledningsbrus är för nära. Lägenheterna är illa underhållna, kylskåpet står på golvet. I kokvrån kan man knappt vända sig. Korridorerna är dystra. Vaktmästaren sätter upp arga meddelanden. Och plötsligt är lägenheten alldeles för trång. Arbetsbordet blev matbord, ytterligare en funktion skall klämmas in i det ena rummet.

Inte går det att hålla kontakterna vid liv utan vardaglig anledning. Pensionärerna berättar att de inte längre lyckas ta hem vänner och släktingar i sina små lägenheter. Omöjligt att laga mat, omöjligt att få plats. Tröttamt. De dagliga kontakterna tynar. Ensamheten växer. Vi

är inte samma människor längre. Vi är slutna kring egna problem. Vi får fler problem.

Bostäder är en handelsvara. Producenterna behärskar marknaden.

Kan det faktum att denna liberalismens sista lilla planta tynade bort göra det möjligt för det kollektiva boendets idé att få en ny och näringsrikare grogrund? Innan föreställningen om servicehuset som hembiträdets efterträdare ställde sig skymmande i vägen och innan bostadsfrågan blev ett kvantitativt problem fanns en levande debatt om livsformer, mänskliga relationer och boende som ett sammanhängande helt ofta konkretiserade i ideerna om kollektivhus. De måste prövas och utvecklas. De innehåller föreställningarna om en ny människa. I vinter kom en ny översättning av Alexandra Kollontays "Arbetsbiens kärlek" ut. Där finns en hel värld levande — gjord kring det kollektiva livet i arbetet, i samhället, i bostaden.

Kollektivhusen ger oss möjligheten, om de förverkligas på nytt med samhället och de boende som ansvariga, till en boendemiljö där bostadskostnaderna och levnadskostnaderna kan hållas nere och även styras av dem som använder och betalar, där vi kan leva ett rimligt liv utan omänskliga emotionella och praktiska krav, där vi kan utvecklas tillsammans med växande grupper av människor och där kan vi gemensamt formulera kraven på ett boende som leder till ett mänskligare samhälle, ett samhälle som också möter behoven hos kvinnor och barn. ■

Har ditt bibliotek Vi människor

Kontrollera — om inte — be bibliotekarien beställa den. Vi människor borde finnas på alla bibliotek och filialer.

Hur gick det för dom andra?

Särskilt många exempel på försök med kollektivhus finns det inte i Sverige och försöken har dessutom varit koncentrerade till Stockholm.

Det allra första kollektivhuset ritades av Sven Markelius 1935. Det hade restaurang med mathiss upp till lägenheterna, man lämnade sin tvätt i ett tvättnekast, det fanns städpersonal och ett daghem med hög standard. Huset hade bara 54 lägenheter.

Också för de relativt privilegierade människor som flyttade in där blev det snart för dyrt att anlita de olika slagen av service. Numera fungerar restaurangen som vilken restaurang som helst.

1939 byggdes YK-huset, på initiativ av Yrkeskvinnors klubb. Där fungerar restaurang och barnavdelning fortfarande. Efter kriget tog byggmästare Olle Engkvist upp idéen och byggde åren 1944—55 en rad hus som han kallade familjehotell. Det minsta hade 80, det största 350 lägenheter.

Gunilla Lundahl berättar i artikeln på de föregående sidorna om den bedrägliga utvecklingen för ett av dessa hus. Likadant har det gått för de övriga husen utom i YK-huset.

SKV kollar alternativ

En arbetsgrupp inom SKV:s Stockholmsdistrikt började hösten 1975 en studiecirkel, "Alternativa boendeformer".

Margot Mårdh berättar för vi människor att gruppen bl a besökte Hässelby familjehotell, ett av de engkvistska projekten.

Man tittade på lägenheter och gemensamhetslokaler och besökte matsalen, mötesplatsen efter dagens arbete. Om föräldrarna kom senare någon kväll kunde barnen själva gå dit. De kände många av de 700 människor som bor i huset. Alltid har de någon att gå till eller som kan se till dem. De minsta har daghemmet i

samma hus. Barnen är frimodiga, vana att umgås med vuxna och bli accepterade.

Men tyvärr, detta varade inte länge. Direktören för stiftelsen som administrerar familjehotellet avskedade personalen för matsalen som han vill stänga på grund av dålig lönsamhet. Hyresgästerna kämpar nu hårt för att få maten tillbaka och ordnar under tiden själva med mat från en matservering. Men det är rätt jobbigt, frivilliga ställer visserligen upp men det är en tidsfråga hur länge de orkar.

Lönsamhetskravet stjälpte en bra idé

Det som stjälpit kollektivhusidén är lönsamhetskravet som styr det mesta i vårt samhälle påpekar Margit Mårdh. Hon fortsätter: — Det kollektiva boende vi vill ha ska inte behöva vara lönsamt utan bara gå ihop. Därför måste vi fortsätta diskutera fram lösningar, som avlastar kvinnorna dubbelarbetet, som ger ensamstående föräldrar större chans till jämställdhet, som låter människor ur olika kategorier och generationer få möjlighet att bo tillsammans.

Och då är lösningen inte sk servicehus av den typ som tex finns i Sollentuna.

— Där bor ca 4000 människor i 1246 lägenheter. Där finns allt: affärer, daghem, system, apotek, motionshall, fritidshem, grundskola, restaurang, pub, hobbylokaler, tandläkare, bastu m m — och beväpnade vakter med batonger. Men inte mycket gemenskap. Det är visserligen nära till allting men ändå alldeles för stort, kommersiellt och operosonligt. Restaurangen — en vanlig självservering — måste gå med vinst till skillnad från matsalen i ett kollektivhus som betalas på hyran och är den naturliga samlingsplatsen för husets invånare. □

HC

YK-huset — kollektivhuset som lever

Kollektivhusen dör — nej kollektivhuset lever. Åtminstone ett: YK-huset på Gärdet i Stockholm, ritat och byggt av och för kvinnor och jämlika män. Efter alla rapporter om morden på kollektivhusen var det en lycka att lyssna när Hillevi Svedberg och Inga Nordin berättade om YK-huset förr och nu. Hillevi Svedberg, arkitekt och SKV-medlem, var med och ritade huset och har själv bott där i 7 år med man och fyra barn. Inga Nordin flyttade in med sin familj när huset var nytt och bor där fortfarande. När huset byggdes på 30-talet förvärvsarbetade 10 % av de gifta kvinnorna. Idag arbetar över 60 % av småbarnsmödrarna. Det som då var en modell borde idag vara ett alternativ.

”Vi måste utgå från att dessa kvinnor icke utan olägenhet för sig själva, för sin familj och arbetets resultat överhuvudtaget kunna jämsides med sitt yrkesarbete sköta hushållsarbete, barnavård, barnuppfostran och vad därmed sammanhänger. Med denna utgångspunkt måste vi fordra en lösning av bostadsfrågan, som passar för dessa fall, likasåväl som vi fordra en sådan lösning för de ’normala’ fallen. Vad som behövs är alltså en organisationsform som på ett tillfredställande sätt tar hand om de arbetsuppgifter som traditionellt påvila den husligt arbetande hustrun och modern”. Så skrev en av kollektivhusens ideologer, arkitekt Sven Markelius, 1932 i tidskriften Arkitektur och samhälle, när han planerade det första kollektivhuset på John Ericssonsgatan på Kungsholmen.

En naturlig intressent, Yrkeskvinnors klubb i Stockholm tog upp diskussionen om ännu ett kollektivhus, på Gärdet. Ett av de villkor klubben ställde var att den ena arkitekten skulle vara en kvinna. Det blev Hillevi Svedberg i samarbete med Albin Stark.

YK-huset har sitt stora intresse därför att det fortfarande fungerar, bra. En ganska säker gissning är att det

skötts av kvinnor, som hela tiden känt behoven på sina egna kroppar.

Huset ägs av YK och hyresgästerna. Klubben har A-aktier, de boende köper B-aktier i ett visst antal, bestämt av våningens storlek. Beslut om huset fattas på den årliga bodelagsstämman där alla boende har rösträtt. På den senaste stämman beslöt man att utrusta en modern tvättstuga för husets invånare.

Varje våningsplan innehåller 2 fyror, 2 treor, 1 tvårummare med kokvrå och 2 enkelrum med kokskåp resp. kokvrå. På varje våningsplan bodde i början en städerska — men städningen har försvunnit "eftersom alla skulle ha städad på fredan". Personalrum fanns också i suterängvåningen. Huset innehöll till i höstas en liten butik, där man kunde lämna in en beställningslapp på vad man behövde.

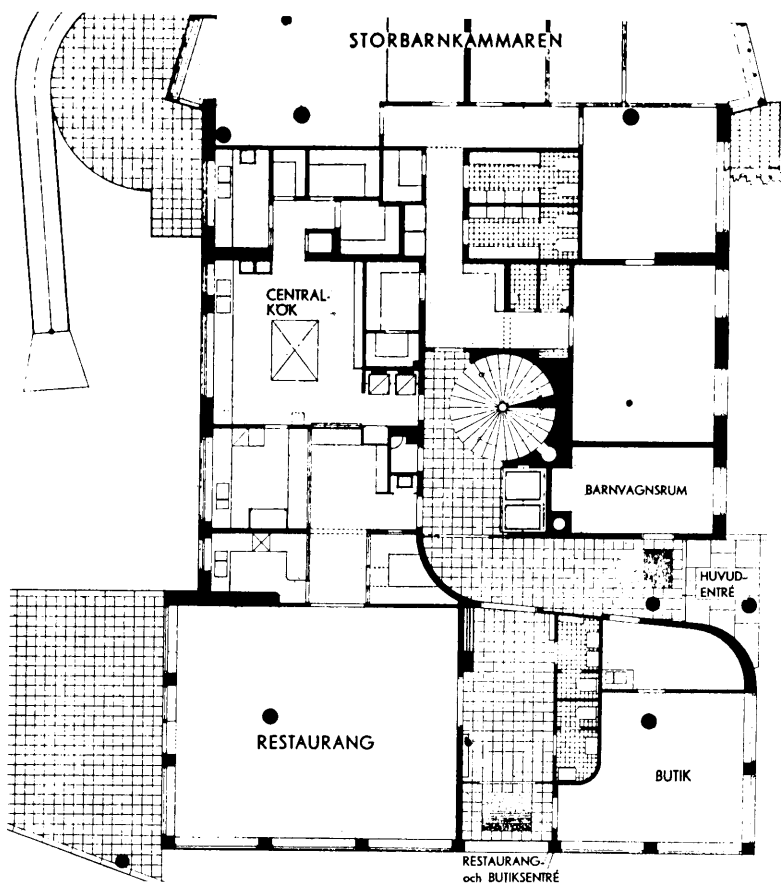
Huset stod färdigt 1939. De som flyttade in blev en blandning av familjer och ensamstående i skilda åldrar — en mycket lyckad blandning visade det sig. De små ettorna, avsedda för städpersonal, övertogs så småningom av uppväxande barn.

Ett exempel på det fina samspelet mellan familjerna var det flexibla utnyttjandet av barnavdelningen. Dit kunde man lämna barnen, tryggt, om föräldrarna skulle bort någon kväll. Vid ett tillfälle, när kikhosta grasserade, gjorde man om hela avdelningen till ett "sjukhus".

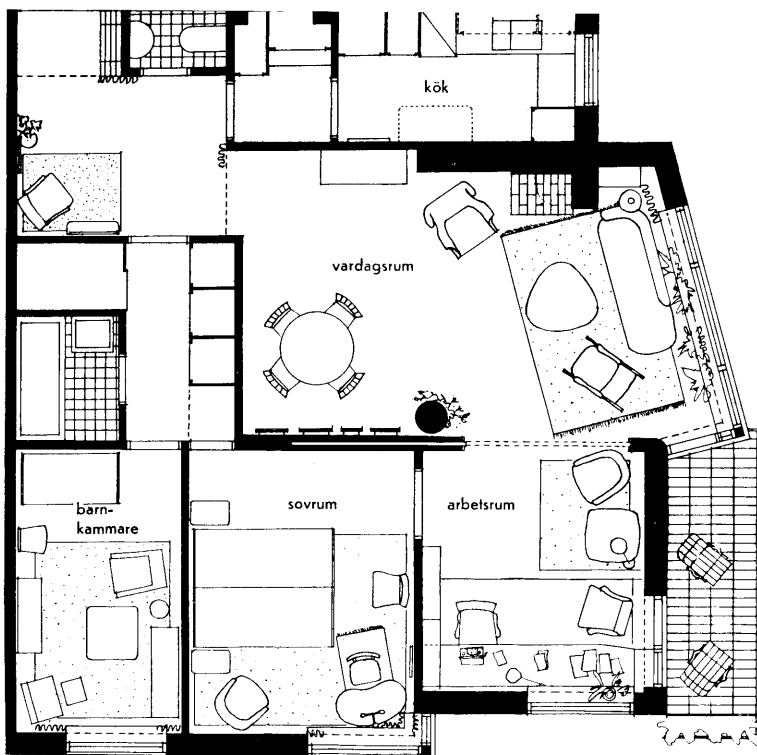
Kollektivtanken har fått kämpa mot mycket motstånd och förlöjligats. Ett argument är att det är för dyrt. Men det beror ju på om man vill ha frihet eller trygghet och standard för pengarna. Dyra- re än de verkliga kostnaderna för villaboende är det knappast — en 4:a plus en 1:a i YK-huset idag kostar under 1.000 kr/mån.

Att det är en boendeform som passar dem som bor där bevisas av att de bor kvar och att nya flyttar in när en lägenhet någon gång blir tom. I YK-huset fungerar fortfarande restaurangen — utan mat- tvång och med möjlighet att få upp maten med mathiss. Barnavdelningen sköts av kommunen med förtur för husets barn. Till dom hör tredje generationen boende i YK-huset...

KW/LW

Plan av bottenvåningen i YK-huset.

Plan av en lägenhet. 4 rum och kök.

Våra barn, andras ungar.

Rita Liljeström

En omarbetad och utökad version av den uppmärksammade rapporten från barnmiljöutredningen som redan anses banbrytande. Barnen ses här i ett större samhälleligt perspektiv – en restgrupp som på sin höjd kan betecknas sasom "nödvändiga för framtiden" men som hittills knappast fått komma till tals i planeringen av uppväxt- och skolmiljön. 178 s. Cirkapris 32:–

Roller i omvandling SOU 1976:71

Rapport på uppdrag av delegationen för jämställdhet mellan män och kvinnor
Rita Liljeström/
Gillan Liljeström/Svensson/
Gunilla Furst Mellström

Rapporten redogör för och diskuterar familjens vardagsliv på arbetet, i familjen och på fritiden. Vad händer när kvinnan börjar arbeta? Hur påverkas mannens roll av att hustrun får en med honom gemensam försörjningsroll?

Rapporten är en sociologisk undersökning som baseras på samtal med femtio familjer i Kristianstads län.

240 s. Cirkapris 34:–
LiberFörlag

Barnuppfostran och politik

Tio artiklar om värderingar i barnuppfostran och barnomsorg

Barnomsorgsgruppen och familjestödsutredningen står bakom detta projekt. Författarna, som är representanter för riksdagspartierna, kyrkan, skolan och psykologin, lägger fram sin personliga syn på hur man bäst tar hand om barnen. Ca 120 s. Cirkapris 24:– (prel)
Utkommer i mars.

LiberFörlag

LiberFörlag

Alternativa kvinno- bilder i film

av

Kinna Walla

— Det är fantastiskt svårt att föra ut en alternativ kvinnobild. Man måste ta helt klar ställning i förhållande till den kommersiella filmindustrin.

Vad det gäller pengar att göra film, när det gäller att distribuera den och när det gäller att få kritisera att recensera möts man överallt av män... män.

— Vi känner en maktlöshet, säger Janne Giese journalist och rödstrumpa som var med i festivalkommittén som arrangerade Kvinnofilmfestivalen i Köpenhamn.

Den första kvinnofilmsfestivalen i Skandinavien som hölls 26 november till 5 december i Köpenhamn samlade en rad medvetna tjejer, även om tidningarna gjorde sitt bästa för att tiga ihjäl den. På de vanliga distributionscentralerna och på tidningsredaktionerna rycker man lite på axlarna. "Kvinnofilm" vad är det?

— Vi menar inte att all film som görs av kvinnor är bra, bara för att den är gjord av en kvinna. Långt ifrån all film som görs av kvinnor är det vi menar med "kvinnofilm". Det finns väldigt reaktionära kvinnobilder också i filmer gjorda av kvinnor. De har bara tagit över mannens sätt att se på kvinnan.

För urval av filmer till festivalen i Köpenhamn hade man tre kriterier: 1) filmen ska vara gjord av en kvinna 2) filmen ska behandla för kvinnor relevanta situationer 3) filmen ska vara relevant för kvinnokampen.

Till festivalen hade man valt ut sexton spelfilmer, ett 40-tal doku-

mentär- och kortfilmer och dessutom videoprogram från många olika länder. Diskussioner hölls på filmskolan. En rad filmmakare och alternativdistributörer från olika länder hade rest till festivalen. Några av dem hade träffats vid andra kvinnofilmsfestivaler i New York, Paris och Rom. Men när man satt sig ner för att diskutera distributionsproblemen verkade det vara första gången man talade gemensamt om att hitta alternativ.

Det kan gå mode i att åka runt och vara kvinna också. Kvinnokampen är inget som hör till de Kvinnofilmsfestivaler som brukar arrangeras. Risken finns att det bara handlar om att komma fram på samma villkor som männen.

Idealet för de filmmakare som samlats till debatt var att kunna arbeta i kvinnokollektiv och distribuera filmen själva. Men från önsketänkande till verklighet är steget långt även för dem som jobbat många år med film. Det största hindret är ekonomin och männen som sitter på de höga posterna.

Julia Reichert från USA som gjort filmen "Union Maids" tillhör distributionssällskapet New Day Films. De är ett kollektiv filmmakare- och distributörer som bor spridda över USA som träffas ett par gånger om året för att dra upp riktlinjer för produktion och distribution. Julia kunde förmedla en hel del tips hur de jobbar rent praktiskt.

— Jag tror vi vunnit på att vi gått ut så brett. Vi säljer till och

med till US-Army. Vi tar alla möjligheter att nå ut med våra filmer. Innehållet är budskapet.

— I början var vi skeptiska till TV. Att visa kvinnokamp mellan hårshampoannonser och annan motverkande reklam trodde vi inte på. Nu säljer vi till TV. Vi insåg att vi kunde nå sju miljoner människor på en utsändning. Något som skulle ta år att göra genom andra kanaler.

— Det gäller att lära människor att använda film. En vanlig uppfattning är att politisk film ska vara gratis. Det tycker vi är skitsnack. Pengar är ett medel i kampen. Det gäller att människor lär sig hitta kanaler för att skaffa fram pengar.

Från Holland fanns en representant från en feministisk grupp som ordnat filmvisningar och diskussioner. Under kvinnoåret hade de fått statliga bidrag, något som de hoppades skulle sträcka sig även över detta år.

— Jag har stora problem med distributionen, sa Claudia Aleman från Västtyskland, som bl.a. gjort en film om kvinnor i Vietnam.

— Man orkar inte både filma och distribuera filmen själv. För att få ihop pengar till filmerna har jag fått ta andra jobb vid sidan om.

— Kvinnoåret! Ja nu när det är över finns det män som säger "Kvinnoåret är slut, du kan gå hem".

Under tio dagar visades närmare ett 70-tal filmer. Att se allt var en omöjlighet, även om många omätliga drog från filmvisning till filmvisning. På de tre mindre biograferna visade man extra föreställningar och ändå var det köer.

Att rangordna filmerna förefaller vara en omöjlighet. Vad som stannar kvar är en glädje över en handfull filmer med kvinnobilder som man själv kan och vill identifiera sig med. Kvinnor som inte bara är bifigurer i den manliga världsbilden.

— 95 procent av filmer man ser på biografer och i TV visar kvinnobilder som vi inte kan identifiera oss med. Vi matas med dessa bilder. Vi ser filmerna, trots att vi vet att vi blir förbannade, säger Mette Knudsen som gjorde filmen "Ta det som en man frun".

Sista dagen på filmskolan skulle filmmakare och filmkritiker drabba samman. Någon debatt blev det aldrig utan bara en redovisning av åsikter. Filmkritikerna är alla män. Någon kvinnlig filmkritiker finns inte i Danmark.

— Visst har det kommit fram fina kvinnofilmer de senaste åren "Alice bor inte här längre", "Kvinna under påverkan" och "Family life", men de är alla gjorda av män, säger en av männen i panelen.

— Visst, jag vet säger Mette,

men har du sett "Legacy" som Karen Arthur gjort. Den behandlar samma problem som "En kvinna under påverkan", men på ett sätt som är mera klart.

— Tyvärr har jag inte hunnit se någon av filmerna på Kvinnofilmfestivalen.

Några jämförelser mellan mäns och kvinnors kvinnobilder blev heller aldrig möjlig då ytterligare en av männen i panelen erkände att han inte sett någon av filmerna. Kvinnoproblem är kvinnors problem. Längre har vi tydligen inte kommit. ■

Frigjord?

Om samlevnad, sexualitet och könsroller bland invandrare och svenskar

Text och form Erik Centerwall och Ingrid Strömdahl

Utgiven av Riksförbundet för sexuell upplysning

Alla har vi upplevt det svåra i att göra oss tydliga för andra att nå fram till varann. Alla har säkert på något sätt haft svårt att känna sina "rötter" och sin identitet i samband med förändringar i livet som till exempel byte av skola, flyttning från hemorten, giftermål, nytt förvärvsarbete etc. Men för invandrarna accentueras de här problemen på ett särskilt sätt

HÄFTET KAN REKVIRERAS FRÅN RFSU. PRIS KRONOR 20

Strax före jul fick SKV ett efterlängtat besök — Duong Thi Duyen och Nguyen Thi Thao från det enade Vietnams kvinnoförbund. Höjdpunkten på deras besök blev ett möte i ABF-huset i Stockholm, där Sara Lidman talade tillsammans med Duyen och Thao.

Duyen och Thao hann med mycket under den vecka de var här. De besökte Uppsala, Göteborg och Lund, där det också ordnades möten. Och de träffade biståndsmministern, UD- och SIDA-representanter, partiernas kvinnoförbund, De Förenade FNL-grupperna med flera organisationer.

På en presskonferens berättade de om kvinnornas insats i befrielsekampen och deras situation idag. Ungefär hälften av alla yrkesverksamma är idag kvinnor och det finns inga skillnader i lön mellan män och kvinnor. Det

Nguyen Thi Thao (t.v.) och Duong Thi Duyen på SKV:s presskonferens.

finns också kvinnor på flera ledande poster i samhället, i den nyvalda nationalförsamlingen är 132 av 492 ledamöter kvinnor. Kinnoförbundet har åtta miljoner medlemmar av Vietnams 50 miljoner invånare.

Men fortfarande finns mycket som behöver ändras eftersom det lever kvar könsrollstänkande från den koloniala och feodala tiden, sa Duyen och Thao, som också berättade om de många svåra problem man har i södern, med stor arbetslöshet och nära en miljon föräldralösa barn.

Foto: Ny Dag

Kvinnoförbundet arbetar nu på att ändra familjernas syn på att också männen deltar i hemarbete och barnavård. Men det finns inga planer på att få in männen i arbetet på daghem och förskolor.

Från SKV-insamlingen för Vietnams kvinnor och barn överlämnades på mötet en check på 35 000 kronor. Mötet, som hade DFFG och Barnbok till Vietnam som medarrangörer, antog också en resolution om att USA måste betala krigsskadestånd och låta Vietnam få medlemskap i FN.

GM

Sara Lidman: Vietnam — ditt folk visar vägen

Vi återger här det tal som Sara Lidman höll på Vietnammötet i ABF-huset

Det brukar sägas att politik har föga med psykologi att skaffa och att helt andra lagar gäller i förhållandet mellan länder än mellan enskilda personer.

Men låt oss påminna om ett medmänskligt förhållande som de flesta av oss upplevt i någon form.

A säger till B: bara jag tänker på C får jag lust att slå till honom. Och B svarar: Men vad har C gjort dej för ont? Och A medger: Ingenting. Men jag har en gång begått en oförrätt mot C. Och efter den dagen tål jag honom inte.

Är det inte denna mycket enkla, mycket västerländska mekanism som får USA att fortsätta sin fientlighet mot Vietnam? Det rika USA kan inte förlåta Vietnam den totala skymf, den absoluta oför-

rätt som USA begått mot denna nation.

USAs rika polare i västvärlden står bredvid och säger: man måste förstå USA — det är i alla fall mest synd om den som råkar ha fel... Vi måste hjälpa Amerika nu att glömma Vietnam. Alltså man säger inte vi måste hjälpa Amerika genom att kräva att detta land i någon mån sonar sitt brott och betalar krigsskadestånd till Vietnam och på det sättet kommer ur sitt trauma. Men icke!

I Sverige har vi den glansfulla institutionen Nobelpriset. I år visade det sig att inget land i världen har diktare, ekonomer eller vetenskapsmän som gjort mänskligheten större nytta med sina verk än 7 amerikaner! Ingen av

dem har veterligen haft något att säga om sitt fosterlands långa angreppskrig — likväl har de gjort mänskligheten den största nytta?!

— Mänskligheten kan bara buga sig i stoftet.

Ford blev alldeles i trasorna när han hörde att alla prisen gått till USA och framhöll det som ett bevis för att USA var världens största land — inte bara ekonomiskt och militärt utan även kulturellt och moraliskt. Men dessa Nobel-intyg som Ford klädde sig i räckte inte för väljarna — de längtar uppenbart efter en annan heder och spolade Ford. Och låt oss hoppas att Carter äntligen ska bryta den gamla Vita Huset-traditionen: att USA måste fortsätta att skada Vietnam emedan en rad USA-presidenter försökt dräpa

detta land.

Det finns tre fientliga betenden som USA fortsatt efter det öppna krigets slut och som vi måste påtala:

1) Alltjämt skadas och dödas människor av den mängd minor och kulsplitterbomber som ligger kvar i Vietnams jord. USA som med sin fantastiska expertis kunnat framställa alla dessa löv som sliter av barnfötter, dessa kvistliknande saxar som klipper av risodlarnas händer, dessa apelsiner som kan sända en kulkärve upp i vägarbetarnas ansikte årtal efter krigets slut... oh detta USA — nog finns där vetenskapsmän i stånd att göra minsvepare som kan oskadliggöra denna efterlämnade elektroniska död!

Nog finns det folk i USA som vill bekosta sådana välgärningar i form av minletare — om de bara finge för USAs ledare.

2) Den andra punkten vi vill ta upp är frågan om krigsskadeståndet. Kissinger lovade i Parisavtalet på USAs vägnar att USA skulle hjälpa till att bygga upp Vietnam. Summor fanns angivna. Ganska detaljerade planer om maskiner och byggnadsmaterial. Men kort efter undertecknandet säger Kissinger till världspresen: Hur kan man begära något sådant av de amerikanska skattebetalarna? Att de ska hjälpa Vietnam! Det är ju löjligt!

När det gällde anfallet mot Vietnam så frågade ju USAs regering aldrig skattebetalarna — vare sig ekonomiskt eller moraliskt. De befalldes där de inte lurades — att betala, dollar och blod. Kissinger ansåg aldrig att det kränkta USAs folk att betala miljarder dollar för att döda oskyldiga människor i ett annat land! Men att betala en bråkdel av förstörelsekostnaderna i återuppbyggnad — den utgiften skulle kränka USAs medborgare?! Kissinger dömer hela USA efter sig själv. Men frågan är om detta land någonsin haft en mera lågsinnad medborgare, en uslare figur än Kissinger.

Omvärlden måste intensifiera kraven på USA, när det nu får en ny administration, att det uppfyller löftet om ekonomisk och teknisk gottgörelse till Vietnam. Naturligtvis bör andra länder också bidra, Sverige inte minst. Men

den största plikten åligger dock USA att medverka till att läka krigets sår i Vietnam.

3) Det finns ett tredje sätt varmed Kissingeradministrationen fortsätter fientligheterna mot Vietnam och det är genom sitt upprepade veto mot Vietnams medlemskap i FN.

Den motivering som ges från Vita Husets sida är 800 USA-soldater som enligt militärens rullor saknas där efter kriget. Så länge Vietnams myndigheter inte ger en godtagbar förklaring över dessa USAs förlorade söner, så länge kan Vietnam inte få inträde i FN, heter det.

USA har dödat miljoner av Vietnams barn utan att giva någon som helst förklaring därtill — än mindre godtagbar. Åter andra miljoner har ryckts upp med rötterna, har skilts från sina familjer, har kastats hit och dit genom USAs krig. I Vietnam letar man och hustru, föräldrar och barn efter varandra sedan årtal. De letar efter tänkbara platser där deras kära omkommit så att de åtminstone skulle kunna fira sin sorg om de inte får fira återseendet. De letar i ett landskap så sårat, uppslitet och förvandlat att de ofta inte kan upptäcka platsen där hembyn en gång legat.

När USA talar om sina 800 förlorade söner i Vietnam framkallas bilden av ett tekniskt fullfjädrat, aldrig bombat Vietnam med ett perfekt dataregister, där samtliga medborgare, invandrare, gästarbetare och turister kan spåras inom en kvart. Det skulle alltså bara vara av oinhägnad eller av förakt för människoliv som Vietnam inte omedelbart spårar och återsänder dessa USAs sakenade söner?!

Beskyllningen är så absurd att den länge fått stå obemött. Men insinuationerna återkommer vid varje USA-veto i Förenta Nationerna.

Vi måste därför ge några siffror. Det finns uppgifter som cirkulerat i västerländsk press att en stor del av de 800 skulle ha deserterat i Vietnam. En del ska ha bildat familj där och fått arbete — åter andra ska ha flytt till Japan och därifrån till annat västerländskt land. 800 desertörer är ingen orimlig siffra om man jämför med antalet Vietnamkrigs-vägrare i USA. Där var det 124 000 som drog sig undan inskrivning, fick fängelse för vägran att sändas till Vietnam, eller flydde till andra länder inför hotet att sändas till Vietnam. 124 000. Av dessa har endast 20 000 ansökt om nåd och återbördats till USA. Återstår över 100 000 som finns spridda i olika länder. Med kännedom om CIAs möjligheter att spåra människor vore det ingen konst för Vita Huset att anklaga en rad länder för att undanhålla USA förlorade söner. Ja om logiken skulle följas från Vietnam kunde USA begära exempelvis Canadas uteslutning ur Förenta Nationerna så länge Canada inte redovisat de 1 000-tals amerikanska medborgare som flydde dit undan krigstjänst i Vietnam!

USAs veto mot Vietnams inträde i FN är en fientlig handling mot Vietnams folk. Och motivationen är en skymf mot USAs unga män, de pojkar vars fäder inte var rika nog att friköpa dem från krigstjänst.

Alva Myrdal har i sin bok *Spellet om nedrustningen* gett ett par talande siffror: 2 1/2 miljoner amerikaner deltog i kriget i olika omgångar. Av dessa dödades 55 000 i strid. Sedan kommer en siffra som är hartnär otrolig men som Alva Myrdal vågar ange: en halv miljon av dem som kom hem efter krigstjänst i Vietnam har begått självmord. Det skulle betyda att var femte amerikan som tvingades till angreppskriget av

En varm hälsning

till alla läsare av vi människor med anledning av

INTERNATIONELLA KVINNODAGEN 8 mars

Vi hälsar er alla välkomna i våra nya lokaler
Upplandsgatan 32 T-station Odenplan.

ddr kulturcentrum

Nya telefonnummer: 08/34 78 12, 34 78 13

USAs regering utmätte dödsstraff åt sig själv. Vilken gränslös ensamhet och förtvivlan vittnar inte dessa avsked om!

Vi vet att Song My inte var något undantag — att hundratals byar behandlades på samma sätt. Vi vet att många amerikaner som for fram som löjtnant Calley medan de var i Vietnam inte uppträdde som han när de kom hem. De kom i den djupaste ångest över vad de gjort och undrade om det fanns någon väg tillbaka in i mänsklighet och samhälle för dem. Vilka möjligheter har de haft att reda ut sina upplevelser? Att åtminstone få dela ansvaret för grymheterna med hemmabefolkningen och med den överhet som tvingade ut dem. Vilka svar har de fått? De första som berättade något om verkligheten på marken i Vietnam — de stämpade som förrädare i USA. Cally gjordes till hjälte. Och Ford sa strax efter kriget att nu är det verkligen på tiden att Amerika slutar förtala sig själv och slutar syssla med det där Vietnam.

En författare som Saul Bellow — en av USAs främsta opinionsbildare under Vietnamkriget — han säger att är inte amerikaner ett patetiskt folk som lastar på sig skulden för Nixon?!

En amerikan som på Nixons order bombat Vietnam kan ju inte tolka Bellows axelryckning på annat sätt än att piloten själv har ansvar för folkmordet. Nixon var ju bara en klantskalle. Det bildade USA tog honom aldrig på allvar!! Den här soldaten skulle ha varit smart som Saul Bellow så behövde han inte tänka på Nixon mer och allt vad den stackarn ställde till med...

Där står den hemförlovade och kan bara stamma som en annan dödsdömd. *I didn't know it was a joke!* Jag visste inte att det hela var ett skämt.

Saul Bellow är besatt av kärlek till Amerika, han är alldeles tokig i det säger han. Men hans landsman som var i Vietnam och som nu går på gatan i Chicago utan arbete och utbildning, sömnlös av brinnande byar som fortsätter att skrika i hans minne — är han innesluten i det Amerika som Bellow älskar så passionerat? Eller hör han bara till det obildade paketet, den där pöbeln som inte förstår konst — och som förnärmar

Nobelpristagaren genom sin blotta existens?!

Dessa som hava gjort mänskligheten den största nyttan...

Om det vore något med Nobelprisen skulle de samtliga bort gå till Vietnam i fjol, i år och många år framöver. Priset i kemi skulle gå till den by som först upptäckte hur man kunde tvätta risplantorna fria från gift och rädda en skörd trots att den besprutats. Priset i fysik skulle gå till konstruktörerna av de underjordiska gångarna som räddade så många människoliv. Priset i matematik skulle gå till de unga som stod vid luftvärnskanonerna. Priset i medicin skulle gå till de kadrer av sjukvårdare som tog hand om bomboffren — de som upptäckte att ett kluvet bamburör kunde ersätta gipsförband, de som gjorde medicin ur djungelns växter dag för dag. Ett alldeles konventionellt nobelpris kunde dessutom ha gått till professor Ton That Tung i Hanoi för hans internationellt uppmärksammade rön inom leverforskningen.

Och på diktningens område: Ho Chi Minh borde ha fått litteraturpriset — på den tiden detta pris ännu var en heder. Och vilka pris har inte alla de visdiktare förtjänat som med sina sånger höll modet uppe i hela Vietnam under motståndets dagar?

Men dessa premieringar är ju betydelselösa. "De som hava gjort mänskligheten den största nyttan" — i vår tid är det Vietnams hela folk som genom sitt motstånd utfört den största tänkbara bedriften. Vietnams befrielse — se där det ojämförliga konstverket! Inte utfört av en ensam man utan av ett helt folks förenade krafter, dess tålamod, dess kärlek, dess mod.

Den största delen av mänskligheten, den sanna mänskligheten, är ännu fattig, ännu bekri-gad av den rika världen — om inte alltid med bomber så på tusen andra förödmjukande sätt. Denna mänsklighet förbereder ännu sin egen befrielse från Chile till Syd-Afrika. Den har inte nobelkommittéer och prisutdelningar. Den kan inte på glansfullt sätt betyga Vietnam sin vördnad. Men under jorden med själva grundvattnet porlar deras jubel över Vietnams seger, lever deras insikt: Vietnam Vietnam — ditt folk visar vägen. ■

öppna här

rätt 12	27	41	56	74	rad
---------	----	----	----	----	-----

SNABB* BINGO

Full rad ger 100

4 rätt ger 50	3 rätt ger 10
2 rätt ger 5	1 rätt ger 2

K/1 Serie E • 164

SNABB-BINGO

Öppna denna lucka och se om du fått
VINST

Har du vunnit kan du välja
CHANS

KVITT eller DUBBELT

18	17	16	15	14
ger 50	ger 25	ger 15	ger 5	ger 2

Chansen på dubbel vinst. Läs på lotteris baksida

KVITT ELLER DUBBELT

1

2

3

öppna här

LUCKORNA ÖPPNAS I NUMMERFÖLJD. Ett sken som 1 eller 14			
21		100	
20 ger 50	19 ger 10	18 ger 5	17 ger 2

S/1 Serie 239 *

"21"

L2 Serie 731 *

13 rätt

ger 1. vinst

12 rätt ger 2. vinst

11 rätt ger 3. vinst

10 rätt ger 4. vinst

9 rätt ger 5. vinst

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20
21	22	23	24	25

öppna här

13 RATT

Samtliga kostar per kartong om 1 000 st. kr 60:— inkl. moms.

Samtliga finnes med garanterade vinster för 500:—

Porto tillkommer.

FÖRENINGSTRYCK minimum 35:—

Prov sändes på begäran.

G.V. GAJNER AB

Box 41 • 161 26 Bromma
Kvarnbacksvägen 67
Telefon 08/25 84 00, 25 84 75

Angola: Vi lider brist på allt!

Ett par dagar i början av november fick vi besök av två systrar från Angola: Ruth Neto och Maria Mambocafé. Båda tillhör kvinnoorganisationen OMA — Organization Mujeres Angolas — som är systerorganisation till SKV.

Ruth, som är syster till president Agostino Neto, arbetar på utrikesdepartementet, och Maria i Angolas nationalbank.

De två gjorde nu en rundresa i Europa för att informera om situationen i Angola efter befrielsen från de portugisiska kolonisationerna den 11 november 1975.

Den första av deras två dagar här ägnades åt pressmottagning och ett möte på Galleri Heland. Så här berättade Ruth:

— Vårt land, som har 6 miljoner invånare, har koloniserats i 5 sekler av portugiserna och exploaterats på alla sätt. Kvinnorna var dubbelt förtryckta. OMA verkade före befrielsen utanför Angola, bl a i Kongo Kinshasa. Det viktigaste arbetet är att lära kvinnorna läsa och skriva och dessutom hälsovård och barnavård. 90 % av Angolas invånare är analfabeter och 60 % är arbetslösa. I båda grupperna dominerar kvinnorna.

Vi har utbildningscentra, som kallas "Orlinda"-centra. De är döpta efter en kvinnlig gerillasoldat inom MPLA, som under ett hemligt uppdrag tillfångatogs och dödades. På Orlinda-centra undervisas kvinnorna förutom i skolämnen också i hygien, hushållsekonomi och sömnad och de skolas också politiskt. Tillsammans med centret finns barndaghem. Meningen är att skapa kadrer av kvinnor som kan gå ut i

byarna och lära vad de lärt.

Ruth berättade också att man före befrielsen hade löneskillnader mellan män och kvinnor på 50 %, men att man nu infört likalön.

Maria och Ruth kunde också tala om att man har 2 års militär-tjänst i Angola, obligatorisk både för män och kvinnor. MPLA-regeringen bygger socialism, därför det är den enda vägen att slippa utsugning och få en verklig jämlikhet, sa Maria. Men vi behöver hjälp, sa båda. Vi lider brist på allt. Visst behöver vi ekonomiskt stöd, men många saker ni har här i överflöd kan vi inte få tag i hemma. Sådant som skolmaterial, pennor, papper, synålar, tyg och så kläder förstås.

Vi har hört, sa Maria, att ni här i Europa har något som heter mode, att ni kastar kläder som ni inte längre tycker om. Sânt har vi inte hos oss, så skicka gärna kläderna till Angola!

Under sitt besök här träffade Ruth och Maria representanter för UD, SIDA, Socialdemokratiska Kvinnoförbundet och så förstås många SKV:are.

Om den planerade insamlingen till Angola kan ni läsa här bredvid.

GM

Margot Mårdh (t.v.) och Gunilla Myrberg (t.h.) välkomnar Ruth och Maria.

Foto: Birgitta Lagerström

Som framgår av artikeln ovan är Angolas folk i stort behov av hjälp, främst gäller det nu kläder och tyger. "Klimatet, sa Ruth och Maria liknar ofta det ni själva har just nu." Det var i början av november... Flyktingströmmarna väller in, vuxna och barn fullkomligt utblottade.

Titta efter i era garderober, alltid finns där något ni själva inte vill ha längre. Bara det är helt och rent tar vi emot allt. Och skulle ni vilja avstå några kronor också som hjälp till fraktkostnaderna blir vi glada. Sätt in det på SKV:s postgirokonto nr 513 23-4.

De som bor i Stockholm med omnejd kan lämna upp sina klädpaket på förbundets expedition, Adolf Fredriks Kyrkogata 12, 4 tr (i hörnet av Drottninggatan). Övriga skickar det till Göteborgsdistriktet under adress Evy Andrén, Barytongatan 4, 421 38 Västra Frölunda.

VÄRNYHETER • KVINNOKAMP

Rönnog Seaberg: OM BADDRÄKTER

Debattbok om herraväldet över kvinnokroppen

Britta Stövling: ATERTAGANDET

Feminismens andra våg ur kvinnorörelsen i USA

Författarförlaget

Box 21006, 100 31 Stockholm

RÄDDA MORIANEN

Bokcaféet Morianen på Drottninggatan 19 i Stockholm måste ut ur sina lokaler den sista mars. Där ska det istället bli finansdepartement och Byggnadsstyrelsen som är Morianens hyresvärd kan inte ordna något annat.

De lokaler som kanske skulle kunna passa är alldeles för dyra. Utom en i Gamla Stan som ägs av Kooperativa Förbundet och som skulle passa perfekt och där också Filmcentrum och TUR-teatern skulle få plats. Men KF vill inte, man skyller på att det redan finns matställen i kvarteret och att hyresgästerna skulle bli störda. Morianen kan knappast störa någon, man stänger kl 18 om dagarna och om det är öppet på kvällen är det för visaför när och debatter.

Inga förstärkare där, inte. Dessutom är Bokcaféets servering med sallader, smörgåsar, kaffe och riktigt te på kanna ett av de få — eller enda? — ställen där man kan äta och träffa folk utan att det kostar flera tior. Därtill finns då landets bredaste sortiment av socialistisk litteratur, tidskrifter och böcker som är svåra att hitta nån annanstans — Vi Män-skor tex. Där säljs också skivor och biljetter till olika arrangemang.

En icke oväsentlig anledning till att Bokcaféet bör bevaras är att det går ihop ekonomiskt och syster-sätter 10—12 personer.

Att det fungerar som ett and-ningshål mitt bland lyxbouti-querna och bankpalatsen kan alla som varit där skriva under på.

G. M.

Alexandra Kollontay:
Kvinnan och familjen
ca 28:—
Arbetsbiens kärlek
ca 30:—

gidlunds

8 mars
Internationella kvinnodagen
— Arbetarkvinnornas dag instiftades 1910 på initiativ av Clara Zetkin.

SKV stöder KF-bojkott av herrtidningarna

Flera konsumtionsföreningar inom KF har krävt att KF skall upphöra med försäljning av herrtidningar — FIB/Aktuellt m fl, KF menar att förbundet därmed riskerar att "ikläda sig i rollen av censor" och har därför tillfrågat ett flertal organisationer, bl a SKV, om deras syn på frågan. SKV framhåller i sitt svar att KF naturligtvis som andra affärsdrivande företag själv avgör vilka skrifter som ska finnas i butiken utan att detta har med censur att göra och att ett avstående från att sälja "herrtidningar" knappast är ett "hot mot yttrande och distributionsfriheten" men att KF däremot i enlighet med sitt program bör se till att tidskriftsutbudet i Konsumbutikerna blir mindre ensidigt och omfattar även politiska och kulturella tidskrifter.

Gustav Johansson
Revolutionens ambas-sadör
En Kollontay-biografi
ca 45:—

gidlunds

BOKKAFÉET KVINNFOLK

har allt du vill läsa! Böcker, tidskrifter, skivor, affischer. Vi skickar mot postorder. Rekvirera katalog

Heleneborgsgatan 46
117 32 Stockholm
Tel. 08/69 79 70

SKV var länge den enda kvin-noorganisation som firade 8 mars i Sverige. Sedan 1971 har SKV och Grupp 8 tillsammans firat dagen med möten och demonstrationer. I år blir parollerna: **Arbete åt kvinnorna — fritidshem — dag-hem.**

Vill du veta hur 8 mars firas på din ort kan du ringa närmaste SKV-avdelning — se näst sista sidan i det här numret. Vill du veta mer om 8 mars historia kan du rekquirera en broschyr byggd på material ur Vi människor (bl a tal av Kollontay och Clara Zetkin) från SKV-Stockholm, Box 3120, 103 62 Stockholm. Pris 2 kr. Affischen ovan som rekapitulerar 8 mars historia kan du också beställa från SKV. Den kostar 5 kr + porto — 10 ex eller mer 3 kr st.

Häxorna — bränn dem

heter en ny pjäs av Margareta Garpe som sätts upp i Leif Sundbergs regi på Klarateatern i Stockholm i slutet av februari. Den skildrar ett kollektiv i byn Torsåker, där Sveriges största häxbål tändes 1675 och över 70 kvinnor mötte döden. Den skildrar kvinnor, barn och män under det ödesdigra året då missväxt, stormaktskrig och adelns utsvävningar utarmat folket och kvinnorna blev syndabockar.

Specialresor med flyg, båt och tåg Res till Sovjetunionen

Studera ert eget verksamhetsområde

Vi specialsyr resan med hänsyn till önskemål om tid och plats

Begär prospekt för förbundets
JUBILEUMSKRYSSNING
PÅ DNJEPR
under juli månad

Förbundet
Sverige—Sovjetunionen

Katarinavägen 20, 116 45 Stockholm
Tel. 44 06 00

NY SKV-AVDELNING PÅ GOTLAND

Ett 100-tal kvinnor samlades söndagen den 23 januari i St Hans-skolan i Visby för att bilda en ny SKV-avdelning.

Lena Björk och hennes "Sångtöisar" sjöng och spelade, Louise Waldén berättade om SKV och Vi människor, i ett klassrum var det lekstuga för barnen med manliga barnvakter.

Den nya avdelningen kommer att arbeta på ett otraditionellt sätt. Man skall ha en utökad styrelse med tre personer på varje styrelsepost som fördelar arbetet mellan sig. Medlemmarna kommer att ingå i arbetsgrupper med olika ansvarsområden. Den första gemensamma aktiviteten planerar man till 8 mars. Årsmötet skall vara 8 maj. Tills dess valdes en interimstyrelse.

På bilden ses Karin Ström-Ullrich och Margot Öman med avdelningens kollektiva handarbete, en fana komponerad av Git Wikström och Harriet Lövenhielm.

*Ett modernt
civiltryckeri med
fotosättning, offset,
boktryck, rotation,
bokbinderi och distribution.*

Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB

Allégatan 59, 501 02 Borås
Telefon 033/11 70 30

Stockholmskontor

Kammakargatan 66
111 24 Stockholm
Telefon 08/20 14 19

Fler och fler blir aktiva i hyresgäströrelsen

650 000 medlemmar är med i hyresgäströrelsen. Allt fler väljer att bli aktiva medlemmar genom engagemang i styrelser, förhandlingsråd, remissgrupper, kvartersråd och – kanske framför allt – kontaktkommittéerna.

Kontaktkommittéer finns i mer än 1 200 bostadsområden och kvarter. Många av ledamöterna i kommittéerna – kontaktkombuden – har aldrig tidigare varit med i föreningslivet. Deras samhällsintresse har väckts sedan de börjat studera och diskutera samhället närmast dem – bostadsområdet.

Dessa boendeerfarenheter är riktiga då hyresgästavdelningarna i kommunerna yttar sig över stadsplaner, generalplaner och regionplaner. 90 hyresgästavdelningar har nu remissrätt i planfrågor.

De flesta av de bortåt 5 000 kontaktkombuden är kvinnor. Deras engagemang har betytt mycket för gemenskapen och aktiviteten i bostadsområdena. Engagemanget ger också resultat i styrelserna och den övriga verksamheten.

När kontaktkommittéerna vill genomföra förbättringar i ett område får de kraft bakom orden genom hyresgästföreningens förhandlingsrätt med fastighetsägaren.

Hyresgäströrelsen förhandlar i dag med alla allmännyttiga bostadsföretag och med de flesta privata fastighetsägare. Totalt förhandlar hyresgäströrelsen för ca 1,3 miljoner hushåll.

650 000 medlemmar och hushåll.
Det ger inflytande på boendet och samhället.

RFSU-krav till regeringen

"En ny regering med 44 års ovana att regera kan behöva lite hjälp och vi vill erbjuda dem den expertis vi har", sade RFSU:s förbundsordförande C G Boethius när han på en presskonferens presenterade de sexualpolitiska krav som RFSU ställer på regeringen.

RFSU sammanfattade sina krav i följande punkter:

- Anslaget till abortförebyggnaden åtgärder behöver utgå även efter 1979. De krav på återinförande av abortrestriktioner som förs fram av vissa grupper måste tillbakavisas.
- Preventivrådgivningen för ungdomar måste byggas ut. Samlevnadsundervisningen i ungdomsskolan måste bedrivas med hänsyn till den verkliga situationen bland ungdomarna. Lärarnas krav på fortbildning bör tillmötesgås.
- Vissa invandrargrupperns behov av preventivrådgivning och sexual- och samlevnadsinformation — utformade på ett sätt som de själva godtar — måste mötas genom kontinuerlig försöksverksamhet och systematiska informationsåtgärder.
- Utbildningen och fortbildningen av vårdpersonal i sexualkunskap och psykosexuell rehabilitering bör utredas.
- Den i Sverige eftersatta sexologiska forskningen bör rustas upp enligt IKÄ:s riktlinjer.

Skrivelsen är delvis avsedd att bemöta de krav som nu kommer från en rad kristna organisationer, bl a på abortförbud och återgång till en konservativ sexualundervisning.

SKV — Stockholm

Söndagen den 27 februari kl. 12—17 anordnar Stockholmsdistriktet en **loppmarknad** i Östermalm Föreningsrådets lokaler i Fältöversten. Ring och tala om om du har något du vill ge, eller om vi ska hämta. För Västerort kan du ringa *Margareta Fors*, tel. 89 45 38; *Ina Eriksson*, tel. 87 15 47, för Innerstaden *Margot Mårdh*, tel. 31 58 76, för Söderort *Lilly Guilotte*, tel. 59 88 92, *Ally Wikholm*, tel. 18 86 56.

Internationella Kvinnodagen, 8 mars, firar vi som vanligt tillsammans med Grupp 8 och andra kvinnor. Planerna är ännu inte fastställda, men Gamla Riksdagshuset är preliminärt hyrt för mötet...

Barnpassningen har blivit ett stort problem. Vi har så många unga medlemmar nu och är tvungna att ordna barnpassning på våra möten. Därför ber vi alla som har god hand med barn och är intresserade att anmäla det hos *Margareta Fors*.

För **tidningsförsäljningen** gäller detsamma. Där kan du ringa till *Vivan Nyström*, tel. 46 20 79.

Dessutom är vi förstås glada om flera vill bli mera aktiva. Det finns många områden där du kan göra en insats. Ring och tala om vad du vill göra eller lyssna med oss, var du kan behövas.

Margot

Vinnare i SKV-Fyrklöversn lotteri blev *Svea Ekvall* (nr 138) och *Elsa Nyström* (133).

Rättelse

Bilden på sid 33 i förra numret av Vi Mänskor är ett bildcollage av *Monica Englund*, vilket tyvärr fallit bort ur bildtexten.

Välbesökta temamöten

SKV/Vi Mänskors temamöten utifrån temanumret om "Kvinnor kring 30" har dragit mycket folk. Hittills har möten hållits i Uppsala, Stockholm, Göteborg och Lund.

I Stockholm kom så många på den första temakvällen hos KVINNIFOLK att ett 50-tal fick avvisas i dörren. SKV/Innerstaden anordnade senare ett nytt temamöte, dit det kom ett 100-tal personer.

Temamötena har också resulterat i startandet av ett antal studiecirkelklar kring "korstrycksåldern".

Ny sexualbrottsutredning

I pressläggningsögonblicket kommer beskedet att den nya sexualbrottsutredningen som drivs fram bl a på grund av kvinnorörelsens protester, nu tillsatts. I direktiven sägs att den bör ändra rådande rättspraxis: att hänsyn tas till kvinnans handlande före övergreppet.

**är inte bara MOSKVA
och LENINGRAD**

**Vi flyger också till
JAPAN
OST- och SYDOST-
ASIEN**

Närmaste vägen går via Moskva

**Allt fler flyger också
från Stockholm till:
OSLO, AMSTERDAM
och KÖPENHAMN
MED AEROFLOT**

soviet airlines

Tel: 08/21 02 14, 21 70 07
Besöksadress: Sveavägen 20
Postadress: Box 400 07,
103 41 Stockholm

Kl. 8.00 torsdagen den 24 februari startar

årets stora BOKREA

Massor av böcker inom alla områden!

Öppettider: 24/2 8.00—19.00; 25/2 9.00—19.00; 26/2 9.00—16.00;
söndag 27/2 12.00—16.00; 28/2 9.00—19.00.

kulturcirkeln

Sveavägen 41 (ABF-huset),
Stockholm
Tel. 20 50 80

För Indokinas kvinnor och barn Postgiro 51323-4

Av utrymmesskäl kom redovisningen inte in i sista nr för 1976. Det blir alltså en rätt lång lista nu. *Stort tack till er alla som hjälpt till!* Vi hade i december besök av två kvinnor från Vietnam, ett underbart besök som ni kan läsa om på annan plats i tidningen. Tack vare er kunde vi då överlämna en check på 35 000 kr till dem. Samtidigt kom vi överens med dem om en specialgrej som vi vill inrikta insamlingen på: inredning av ett KVINNORNAS HUS i Hanoi. Om detta läser ni också i detta nr av tidningen. Och nu till redovisningen:

Transport: 338 056.03

Kvinnor i Hallstahammar till

Greta Linderborgs minne	95:—
Rut Hillarp, Johanneshov	150:—
Hillevi Klynne, Stockholm	200:—
Ann-Marie Karlsson, V:a Frölunda till Bertil Burges minne	50:—
E. Kvarnström, Hisings Backa, till Bertil Burges minne	50:—
Personalen avd. Ener, Energiförbruk Gbg, till Bertil Burges minne	90:—
Elsa o. Gunnar Johansson, Gbg, till Bertil Burges minne	50:—
Direktör B. Våge, Gbg, till Bertil Burges minne	100:—
VPK Södra, Gbg, till Bertil Burges minne	75:—
Berta Johansson, Borås	20:—
Marie Ljusberg, Sundbyberg ...	30:—
Hermine Lesse, Borås	40:—
Eva Liljegren, Karlstad	100:—
Inger Värmbj, Lenhovda	25:—
Edit Benson, Bromma	50:—
Suomi Liljegren, Göteborg	25:—
Vivan Nyström, Hägersten, till Beda Anderssons minne	25:—
B. Wettin, Stockholm	100:—
May Ståhl, Norsborg	50:—
Barbro Wallin, Huddinge	10:—
Ingrid Ask, Malmö	25:—
Astrid Svensson, Mölndal	20:—
Sonja Svensson, Uppsala	30:—
Gillan Liljeström-Svensson, Södertälje	50:—
Edit Hübinette, V:a Frölunda ..	100:—
Anonym givare	50:—
Holger Eriksson, Vällingby	100:—
Mats Olsson, Stockholm	15:—
A. Stenström, Lund	200:—
Thomas Lindqvist, Johanneshov	20:—
Karin Petersén, Gagnef	100:—
Sara Liedberg, Göteborg	25:—
Gunilla Petré, Styrö	50:—
Stina Claesson, Täby	25:—
Gunni Blomé, Vallentuna	25:—
Ragnhild Lundén, Avesta	20:—
Wivi Karlsson, Arboga	50:—
Ingrid Ursing, Örebro	100:—
Anonym givare	75:—
Lilian Andersson	25:—
Edith Wennsten, Uddevalla	25:—
Kerstin Almqvist, Hagfors	20:—
Jamne Liffner, Linköping	100:—
Eric o. Brita Andersson, Göteborg	50:—
Milda Lindberg, Sundbyberg ...	50:—

Eva Åsén, Uppsala	20:—
SKV-Bollnäs	50:—
Eva Rosell, Uppsala	25:—
Kerstin Boulogner, Stockholm ..	50:—
Pia Göthberg, Göteborg	50:—
S. Ekvall, Huddinge	25:—
Lena Lassen, Stockholm	15:—
Elsa Ask, Bromma	20:—
Alice Söderman, Solna, till Beda Anderssons minne	25:—
Tuulikki Bylund, Bro	170:—
Elisabeth Wester, Lund	25:—
Solveig Svensson, Göteborg	20:—
Dahlbeck, Åkarp	200:—
Madelen Wårhagen, Lund	20:—
Märta Viksten, Uppsala	50:—
Elly Francke, Göteborg	50:—
Suomi Liljegren, Göteborg	25:—
Bo o. Ulla Jönsson, Skillinge ...	20:—
Anonym givare	10:—
A. M. Nordberg, Solna	20:—
Helena Westling, Helsingborg ..	100:—
Anonym givare	200:—
Eva Berndtsson, Göteborg	50:—
Hallberg, Oskarshamn	50:—
Märtha Måreasson, Hisings Kärra	25:—
Ottilia Fredriksson, Ramvik	20:—
Gurli Kimvall, Göteborg	24:—
Lena Hedlund, Örebro	30:—
Göran Jansson, Deje	20:—
Jeanne Sylwan, Lund	100:—
Elma Nilsson, Huddinge	50:—
Peter Johannesson, Hisings Backa	25:—
Katarina Persson, Morgongåva	100:—
K. Sinha, Degerberga	20:—
Bojan Risberg, Enskede	20:—
Vera Eklöf, Täby	50:—
Marianne Hofsten, Bromma	25:—
Siv Marklund, Piteå	50:—
Margit Tengblad, Huddinge	20:—
Erik Johansson, Mölndal	10:—
Rosmarie Risberg, Hägersten ..	100:—
Lena Andersson, Sollentuna	50:—
Sonja Petersson, Partille	25:—
Lilian Nilsson, Våröbacka	50:—
Eva Sundqvist, Stockholm	100:—
Kristina Nilsson, Vällingby	25:—
Elin Lagerkvist, Bromma	20:—
Kristina o. Noel Navagh, Stockholm	50:—
Ester Ericsson, Båtskärsnäs	10:—
Rut Karlsson, Storfors	50:—
Gunborg Bergman, Stockholm	25:—
Gunborg Olsson, Göteborg	15:—
Davida Nilsén, Luleå	50:—
Marie Louise Svensson, Stockholm	10:—

Kerstin Nordenstam, Göteborg.	100:—
Eva Lena o. Frida Widén, Stenhamra	15:—
J. o. E. Larsson, Göteborg	200:—
Guri Tambs-Lycke, Eslöv	10:—
Gunnel Lindh, Uppsala	25:—
Britt-Marie Skogström, Hägersten	20:—
Maja Larsson, Stockholm	20:—
Liss-Gun Torell, Täby	25:—
Anna Lena Adolfsson, Johanneshov	10:—
Thure Matsson, Hallstahammar	20:—
H. o. H. Kjellén, Kristianstad	50:—
Hilda Samuelsson, Ludvika	10:—
Monica Larsson, Skellefteå	50:—
Tyra Westerlund, Farsta	25:—
P. Westman	100:—
E. Skagerberg, Täby	20:—
Dr Carlsson, Saltsjö-Boo	25:—
Harriet Engman, Göteborg	30:—
Birgitta Nilsson, Lerum	30:—
Ruth Davidsson, Solna	30:—
M. Sandberg, Stockholm	100:—
Karin Björk, Solna	20:—
Gunnel Ekvall, Uppsala	25:—
May Myrdal, Göteborg	100:—
Eila Kajsajuntti, Luleå	25:—
K. Bylin, Johanneshov	25:—
J. Almqvist, Skärholmen	15:—
Birgitta Victorsson	50:—
Anny Öhman, Porjus	200:—
Anna Pettersson, Avesta	40:—
Harriet Clayhills, Stockholm	70:—
Greta Englund, Skärholmen	100:—
Maja Bolling, Göteborg	400:—
Inga Tell, Bromma	130:—
B. Wettin, Stockholm	275:—
Eva Danielsson, Johanneshov	40:—
V. Harnell, Älvsjö	25:—
Greta Bengtsson, Hyltebruk	70:—
Karin Lundin, Göteborg	25:—
Hildegard Liedholm, Älvsjö	50:—
Dolly Gustafsson, Partille	100:—
Alma Ylipää, Sattajärvi	20:—
Jenny Brännström, Glommerstråk	25:—
Anna-Lisa Ogemar, Karlstad	20:—
Signe Söderholm, Gunnarsbyn	25:—
Greta Bergström, Ektorp	25:—
Birgit o. Hilding Andersson, Johanneshov	25:—
Åsa Eneberg, Ludvika	25:—
Roger Hinchliffe, Stockholm	25:—
"I stället för julklappar till mina släktingar i USA"	250:—
Björn Thelin, Göteborg	30:—
B. Rosenberg, Lund	20:—
Annika Cederlund, Enskede	50:—
Birgitta Granholm, Stockholm	50:—
Margit Forslund, Göteborg	20:—
Martha Jansson, Hisings Backa	10:—
B. André, Stockholm	10:—
Liv Beckström, Malmö	30:—
Mölnåls SKV-avdelning	350:—
Kirsten Persson, Hisings Backa	25:—
Birgitta Victorsson-Burström, Göteborg	50:—
Agnes Blixt, Luleå	10:—
Ingrid Önnfors, Växjö	50:—
Eivind Jensen, Kramfors	10:—
Inger Björk, Bromma	25:—
K. J. o. E. F., Spånga	20:—

Elsa Andersson, Domsjö	20:—	Allan Österberg, Hofors	15:—
Saga Rickardsson, Stockholm		Olga Wikdahl, Kiruna	25:—
"Till Boda Anderssons Minne"	100:—	Carola Birgersson, Huskvarna	5:—
A-M Gedda, Nyköping	50:—	Signe Johansson, Huddinge	25:—
Maria Adlercreutz, Stockholm	200:—	B. Qvarsen, Stenhamra	30:—
Margit Palmaer-Waldén, Örebro	10:—	Sonja Granberg, Luleå	50:—
Edith Johansson, Uddevalla	20:—	Insaml. vid Vietnammötet i Lund 12 dec.	641:—
Siv Arb, Stockholm	25:—	M.B. Ehrnberg, Eskilstuna	100:—
Anonym givare	100:—	Insam. vid Vietnammötet i Stockholm 8/12	164:75
Anna Eriksson, Uppsala	25:—	Elsa Persson, Täby	10:—
Eva Alexandersson, Rimbo	50:—	Från Vietnamesiskornas besök på Nordgården, Göteborg	225:—
André Lundgren, Umeå	20:—	Elmina Niemi, Kiruna	20:—
Karin Nordlander, Johanneshov	50:—	Elsa Holmström, Mölndal	15:—
Elsa Stuge, Stjärnhof	25:—	Vilma Gustafsson, Hägersten	25:—
Viole Heikkinen, Gällivare	75:—	Eva Carlsson, Västerås	100:—
Iris Leja, Stockholm	20:—	Signe Jansson, Eskilstuna	25:—
Mona Sjöström, Lidingö	25:—	Sonja Svensson, Uppsala	25:—
Ester Borggren, Stockholm	20:—	Britta Vanemo, Norrköping "till minne av kamraterna Harry Åkerström o. Karl-Ivan Andersson"	25:—
Greta Karlsson, Braås	15:—	Marga Andersson, Ludvika	50:—
Elin o. Karl Forsberg, Kiruna	10:—	Anonym givare	100:—
Gunnar o. Maggie Andersson, Vä Frölunda	25:—	Karin o. Vilho Salminen, Huddinge	25:—
Berta Degerfalk, Slagnäs	20:—	Sonja Wahlström, Linköping	50:—
Betsy Källström, Uppsala	25:—	Karin Lentz, Akarp	100:—
Marianne Magnusson, Stockholm	25:—	Kerstin Kärnekull, Täby	100:—
Hellqvist, Stockholm	50:—	Elice Mellgren, Frösön	50:—
Västra SKV-avdeln., Göteborg	100:—	Mats Skoglund	50:—
Märta Lundgren, Vällingby	50:—	Gm Mia Emsheimer, Stockholm bössinsaml.	1 308:—
Lena Billing, Göteborg	50:—		
Ann Berith Eriksson, Östhammar	50:—		
Helga Ek, Spånga	25:—		
Annila Gustavsson, Södertälje	50:—		
David o. Anna Johannesson, Hisinges Backa	25:—		
		Summa kr	351 758:78

Leve

NORRSKENS FLAMMAN

**världens
näst äldsta
kommunistiska
arbetartidning**

**Piteå-Munksunds
SKV-avd**

Ett kvinnocenter i Hanoi

När våra vänner från Vietnams kvinnoförbund besökte oss i december frågade vi — som så många gånger förr — om det var något *särskilt* de ville att vi skulle hjälpa dem med. Hittills hade svaret alltid varit att de behövde pengarna, de kunde på närmare håll och till billigare priser skaffa mediciner, vitaminer och annat som främst barnen behövde. Men den här gången besvarade de vår fråga med att berätta att de behöver ett kvinnocentrum i Hanoi, att det redan byggs ett hus för ändamålet men det måste inredas. Ville vi hjälpa dem med det? I så fall skulle namnet på deras hus vittna om det.

Med oändliga mödor och uppoffringar har de börjat bygga upp sitt sargade land och det är lätt att förstå att det i dagens Vietnam inte är möjligt att prioritera en sådan här sak. Men om vi alla hjälps åt då? Då skulle de inom ganska överskådlig tid kunna få sitt kvinnocenter och vad skulle inte det betyda för kvinnorna i Hanoi, för deras arbete,

skolning, för samvaro och kultur. Och så roligt för oss själva att på detta sätt vara med och skapa något som alltid kommer att påminna dem om den värme och beundran med vilken vi följt och ständigt följer deras kamp för sitt land. För deras segrar är i sanning också våra!

Tycker ni inte alla att detta är en fascinerande uppgift? Det var vi så övertygade om att vi sa JA till deras förslag med en gång. De lovade oss att sända en förteckning över vad de behöver och vad som ev. bäst kan köpas i Sverige. Att det är mycket som behövs är självklart. Skrivmaskiner, bandspelare, apparatur för filmföreläsningar etc. Och naturligtvis textilier, konst och dylikt — fast det kommer de förstås aldrig att sätta på önskelistan de ska sända oss. Det får bli en glad överraskning, för det ska naturligtvis bli svenska saker. Ska det bli ett "Sverigehus" så ska det ju synas att det är det också!

Vi sitter naturligtvis inte och rullar tummarna i väntan på

deras brev om vad som behövs. Det vi vet i dag är att det behövs pengar — och mycket pengar. Ett inbetalningskort märkt "För ett kvinnocentrum i Hanoi" finns med i den tidning du håller i handen. Om du vill ha flera för vänner och bekanta, så meddela oss och vi skickar.

Till sist — det är så många vars namn ständigt finns med på listan över bidragsgivare till vår insamling. Vi har inga möjligheter att skriva och tacka er var och en. Låt dessa fattiga ord uttrycka den glädje vi känner över ert trofasta stöd till Vietnams folk. Och låt oss också säga att det är en ständigt källa till glädje att se hur många, många av de nya prenumeranter vår tidning vunnit så gott som omedelbart också sällar sej till skaran av bidragsgivare.

Så sätter vi i gång, gamla och unga! Insamlingen för kvinnocentret i Hanoi kommer också att redovisas i denna tidning.

VS

Res till **DDR**

semesterresor
kulturreesor
hobby- och
studie-resor

Internationella evenemang,
som kanske kan vara av
intresse för specialresor:

Internationell Bokkonst-Utställning

6.5.—5.6. i Leipzig

Stor Lantbruks- utställning a g r a

12.6.—11.7.

i Leipzig-Markleeberg

Gymnastik- och Sportfest

Turn- und Sportfest der DDR
23.7.—31.7. i Leipzig

Internationell T R Ä D G Ä R D S UTSTÄLLNING

(Internationale Gartenbauaus-
stellung iga)

28.8.—25.9 i Erfurt

Berliner Festtage

i oktober i Berlin

Bachfest der Neuen Bachgesellschaft

i november i Schwerin

Begär ytterligare informa-
tioner genom oss eller
Er resebyrå

DDR-Turistbyrå
Vasagatan 19 Box 197
101 22 STOCKHOLM 1
Telefon 08/11 82 40

ICA-rörelsen

Det ursprungliga syftet med ICA-samverkan var att förenkla och förbilliga handlarnas, livsmedelsbutikernas, varuinköp. Tanken förverkligades redan 1917 när Hakonbolaget i Västerås bildades. 1922 tog en del handlare i Stockholm fasta på idén om samverkan och bildade AB Svenska Varor (nu ICA Essve). 1938 ombildades på samma sätt ett parti-handelsföretag i Göteborg till det köpmannaägda AB Eol.

Så kom dagens regionföretag till, med från början avgränsade arbetsområden men med gemensamt syfte. 1940 bildades ICA-förbundet, som en samlande intresseorganisation för alla ICA-köpmän över hela landet. Från 1972 är ICA-förbundet genom ICA Aktiebolag huvudägare till regionföretagen och de specialiserade ICA-företagen.

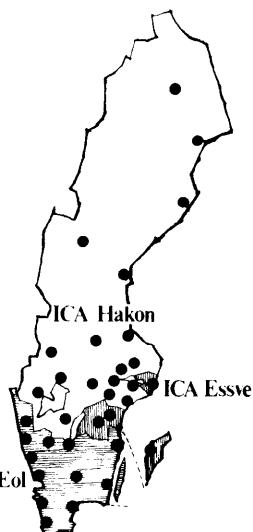
ICA-samverkan har arbetsfördelning och handlarnas självständighet som bärande principer. Det innebär att de egna företagen svarar för exempelvis gemensamma inköp, transporter till butikerna från ICA-rörelsens distributionscentraler, hjälp med butiksfinansiering, butiksplanering och utbildning av handlare och medarbetare i butikerna. Arbetsfördelningen omfattar också t ex paketering av frukt och grönsaker, ost och specialvaror vid gemensamma anläggningar. Inom några varuområden har ICA-rörelsen egen tillverkning. Handlarna kan även få hjälp med bokföring m m och man har dessutom ett förlag som ger ut tidningar och böcker.

Men ICA-handlaren är egen företagare. Han äger och driver sin egen butik. Där finns det direkta, personliga ansvaret. ICA-samverkan är ett stöd i strävan att driva en konsumentnära och konkurrenskraftig butik.

ICA-stadgan:

ICA-rörelsens nuvarande stadga antogs 1972. Där sägs bl a: "ICA-rörelsen består av köpmän organiserade i ICA-förbundet och av detta förbunds organ och företag. ICA-förbundet är uppbyggt som en ideell förening, i vilket varje medlem, kallad ICA-köpmän, har en röst. Förbundet bedriver sin verksamhet genom ICA-

företagen. Dessa består av ICA Aktiebolag med dotterbolag. ICA-förbundet skall genom aktieinnehav ha röstmajoritet i ICA Aktiebolag. Därigenom garanteras förbundet det avgörande inflytandet på ICA-företagens verksamhet."

ICA-förbundet och ICA AB

ICA-förbundet driver alltså sin verksamhet genom de olika ICA-företagen, ICA Aktiebolag med specialiserade dotterbolag samt de tre regionföretagen. ICA Aktiebolag har en samordnande funktion bl a när det gäller varuimport, kapitalförsörjning och kapitalanvändning. ICA-förbundet företräder även ICA-rörelsen i olika sammanhang inom och utom landet.

I samarbete med regionföretagens marknadsavdelningar förs förhandlingar med svenska leverantörer, med vilka i regel ramavtal träffas. På grundval av dessa görs sedan inköpen direkt från respektive distributionscentral. Någon central samordning av sortimentet sker dock inte. Rådgivande instans är de sortimentsråd, som arbetar i nära kontakt med handlarna. Varuutvalet i butikerna avgörs av den enskilde handlaren och i sista hand därmed av konsumenterna.

Regionföretagen

De tre regionföretagen - ICA Hakon, ICA Eol och ICA Essve - förser ICA-handlarna med varor och tjänster genom ett nät av distributionscentraler, f n 22 stycken. ICA Hakon arbetar inom mellersta och norra Sverige, ICA Essve inom Stockholm, Östergötland och Gotland samt ICA Eol inom södra och västra Sverige. Varje distributionscentral betjänar i genomsnitt 200 butiker inom sitt område.

ICA-förlaget och ICA-skolan

ICA-förlaget arbetar med konsumentinformation, med information till ICA-handlarna och med utbildning av handlare och medarbetare inom ICA-rörelsen genom ICA-skolan. ICA-skolan svarar för en lång rad utbildningsaktiviteter. Från en 2-årig företagsledarutbildning till kortare kurser och utbildningsdagar. Dessutom finns en konsultavdelning som arbetar med olika slag av utredningar.

Förlaget ger ut bl a ICA-kuriren, Hem och Fritid, ICA-Nyheter, Praktiskt Butiksarbete, Supermarket samt ICA-Kontakten. Bokutgivningen från förlaget rör sig om ca 30 boktitlar per år.

ICA